

УНІВЕРСИТЕТ «КРОК»
Кафедра економіки та фінансів

Ходаковська Валерія Володимирівна

УДК: 658.1 : 336.71

Кваліфікаційна робота магістра
«Актуальні питання функціонування банківської
системи України»

072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота містить результати власних доробок. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

В.В. Ходаковська

Науковий керівник

Чумаченко Ольга Григорівна
к.е.н., доцент

Київ – 2026

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»**

ЗАТВЕРДЖУЮ:

завідувач кафедри економіки та фінансів

_____ Ігор Румик

« ___ » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

ХОДАКОВСЬКОЇ ВАЛЕРІЇ ВОЛОДИМИРІВНИ

Ступінь вищої освіти - магістр

Галузь знань - 07 Управління і адміністрування

Спеціальність - 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Освітня програма – Фінансова аналітика та фінансові ринки

Тема роботи	Актуальні питання функціонування банківської системи України
Номер та дата наказу про затвердження теми	№ 101-9 від 21.11.2024 р.
Науковий керівник	Чумаченко Ольга Григорівна, кандидат економічних наук, доцент
Вихідні дані до роботи	Нормативно-правові акти України з питань функціонування банківської системи; аналітичні матеріали банківських установ; наукові праці та публікації з теми банківської системи; статистичні та аналітичні матеріали
Постановка завдання	Дослідження сутності банківської системи та особливостей дворівневої банківської системи; аналіз динаміки та структури банківського сектору України; визначення напрямів державного регулювання та перспектив розвитку банківської системи України.
Посилання на джерела інформації (не більше п'яти найменувань, які рекомендує науковий керівник)	1. Грушко В.І., Наконечна О.С., Чумаченко О.Г. Національні фінанси: Підручник. Київ : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2017. 660 с. 2. Бойко А.С., Румик І.І. Формування ресурсної бази банків України: сучасний стан і шляхи покращення. Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: матеріали VI Міжнародної конференції (5-6 грудня 2024 р., м. Київ). Київ: Університет «КРОК», 2024. 3. Румик І., Бойко А., Шилько І. Особливості формування ресурсного потенціалу і забезпечення ліквідності банківських установ в умовах невизначеності. Вчені записки Університету «КРОК». 2024. № 4(76). С. 11-21. 4. Лаптева Т.С., Румик І.І. Фінансова санація як засіб відновлення платоспроможності комерційних банків. 3

	Актуальні питання сучасної науки та практики: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 15 листопада 2018 р.) Київ: Університет «КРОК», 2018. С. 207-209.
Вимоги до кваліфікаційної роботи	Кваліфікаційна робота має передбачати розв'язання складної задачі або проблеми за темою роботи, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Дата видачі завдання 23.12.2024

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання	Примітка
1	Вибір напрямку дослідження	20.11.2024	<i>Виконано</i>
2	Затвердження теми кваліфікаційної роботи та призначення наукового керівника	21.11.2024	<i>Виконано</i>
3	Затвердження завдання на кваліфікаційну роботу	23.12.2024	<i>Виконано</i>
4	Розробка концепції кваліфікаційної роботи. Затвердження плану досліджень.	01.03.2025	<i>Виконано</i>
5	Підготовка першого розділу роботи	01.07.2025	<i>Виконано</i>
6	Підготовка другого розділу роботи	30.09.2025	<i>Виконано</i>
7	Підготовка третього розділу роботи	02.12.2025	<i>Виконано</i>
8	Підготовка вступу та висновків	12.12.2025	<i>Виконано</i>
9	Підготовка джерельної бази	15.12.2025	<i>Виконано</i>
10	Подання роботи на перевірку на плагіат	18.12.2025	<i>Виконано</i>
11	Виконання наукової складової роботи	19.12.2025	<i>Виконано</i>
12	Проходження попереднього захисту	20.12.2025	<i>Виконано</i>
13	Доопрацювання роботи з врахуванням зауважень	09.01.2026	<i>Виконано</i>
14	Зовнішня експертиза, отримання відгуку наукового керівника та подання роботи на кафедру	11.01.2026	<i>Виконано</i>
15	Захист кваліфікаційної роботи	18.01.2026	<i>Виконано</i>

Здобувачка

_____

Валерія ХОДАКОВСЬКА

Науковий керівник

_____

Ольга ЧУМАЧЕНКО

АНОТАЦІЯ

Ходаковська В.В. Актуальні питання функціонування банківської системи України. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, освітня програма Фінансова аналітика та фінансові ринки. ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Київ, 2026.

Кваліфікаційну роботу присвячено дослідженню сучасного стану та особливостей функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану та макроекономічної нестабільності. Проаналізовано динаміку основних показників діяльності банківського сектору. Обґрунтовано основні напрями удосконалення функціонування банківської системи, зокрема інтеграцію європейських стандартів і цифровізацію послуг.

Ключові слова: банківська система, банки, фінансова стійкість, прибутковість, капітал, кредитні ризики, воєнний стан, НБУ.

SUMMARY

Khodakovska V.V. Current issues in the functioning of the banking system of Ukraine. Manuscript.

Master's qualification work on specialty 072 Finance, Banking, Insurance and Stock Market, Educational program Financial Analytic and Financial Markets. KROK University, Kyiv, 2026.

The thesis is devoted to the study of the current state and peculiarities of the functioning of the banking system of Ukraine in conditions of martial law and macroeconomic instability. It analyzes the dynamics of the main indicators of the banking sector's performance. The main directions for improving the functioning of the banking system are substantiated, in particular the integration of European regulatory standards, and digitization of banking services.

Keywords: banking system, banks, financial stability, profitability, capital, credit risks, martial law, NBU.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	9
1.1. Сутність, структура та функції банківської системи	9
1.2. Показники розвитку банківської системи в сучасних умовах	15
1.3. Особливості дворівневої банківської системи та роль Національного банку України	19
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	29
2.1. Динаміка та структура банківського сектора України	29
2.2. Аналіз фінансової стійкості та ліквідності українських банків	41
2.3. Вплив війни та економічної кризи на банківський сектор	51
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	55
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	57
3.1. Виклики та загрози функціонуванню банківської системи в умовах невизначеності	57
3.2. Державне регулювання та заходи щодо зміцнення фінансової стабільності	62
3.3. Інноваційні технології та цифровізація банківської діяльності	68
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	75
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	84

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Банківська система є ключовим елементом фінансової системи держави, що забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів, стабільність грошового обігу та підтримку економічного розвитку. В умовах повномасштабної війни, макроекономічної нестабільності, інфляційного тиску та зростання фінансових ризиків роль банківської системи України істотно зростає. Саме банки виконують функцію фінансового посередництва між державою, бізнесом і населенням, підтримують платоспроможність економіки та реалізацію монетарної політики.

Воєнний стан супроводжується значними викликами для банківського сектору, зокрема зростанням кредитних ризиків, змінами у структурі депозитної бази, підвищеними вимогами до ліквідності, а також необхідністю оперативної адаптації до цифрових трансформацій і нових регуляторних вимог. У таких умовах особливої актуальності набуває аналіз сучасного стану банківської системи, оцінка її фінансової стійкості та визначення перспектив подальшого розвитку.

До науковців, які зробили вагомий внесок у дослідження банківської справи, належать зарубіжні економісти Ф. Мішкін [1], Д. Кідвелл [2], Дж. Сінкі [3]. У вітчизняному науковому просторі проблеми розвитку банківської системи досліджували І. А. Бланк [4], О. І. Любченко [5], Т. Є. Васильєва [6], А. М. Мороз [7], а також Ковальчук І. В. [8], Шевченко О. С. [9], Власюк Г. І. [10], С. Плетенецька [11], В. Грушко [12], О. Чумаченко [13].

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз функціонування банківської системи України в сучасних умовах та розробка практичних рекомендацій щодо її удосконалення з урахуванням впливу воєнних і економічних викликів.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачено вирішення таких завдань:

- розкрити сутність, структуру та функції банківської системи;

- охарактеризувати основні показники розвитку банківської системи в сучасних умовах;
- дослідити особливості дворівневої банківської системи та роль Національного банку України;
- проаналізувати динаміку та структуру банківського сектору України;
- оцінити фінансову стійкість і ліквідність банківських установ;
- визначити вплив війни та економічної кризи на функціонування банківської системи;
- окреслити ключові виклики та загрози розвитку банківського сектору;
- запропонувати напрями державного регулювання та перспективи розвитку банківської системи України.

Об'єктом дослідження є банківська система України як складова фінансової системи держави.

Предметом дослідження є організаційні, економічні та регуляторні аспекти функціонування банківської системи України в умовах воєнної та економічної нестабільності.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано такі методи: аналізу та синтезу – для узагальнення теоретичних підходів; порівняльний – для оцінки динаміки банківських показників; статистичний – для аналізу фінансових даних; графічний – для візуалізації тенденцій розвитку банківського сектору; системний – для комплексної оцінки функціонування банківської системи.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці українських і зарубіжних учених у сфері банківської справи, фінансів та економіки, законодавчі й нормативно-правові акти України, аналітичні матеріали Національного банку України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в узагальненні сучасних підходів до оцінки функціонування банківської системи України з

урахуванням впливу воєнних та макроекономічних чинників, а також у визначенні актуальних напрямів її подальшого розвитку.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості використання отриманих висновків і рекомендацій у діяльності банківських установ, органів державного регулювання, а також у навчальному процесі при вивченні дисциплін фінансово-банківського спрямування.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи магістра пройшли апробацію на наукових конференціях: «Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку» (ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ) та опубліковані у фаховому журналі категорії В «Вчені записки Університету «КРОК» (№2(78), 2025).

Структура кваліфікаційної роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Робота містить 12 таблиць, 7 рисунків, що ілюструють основні аналітичні положення. Загальний обсяг магістерської роботи становить 85 сторінок, список використаних джерел становить 48 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

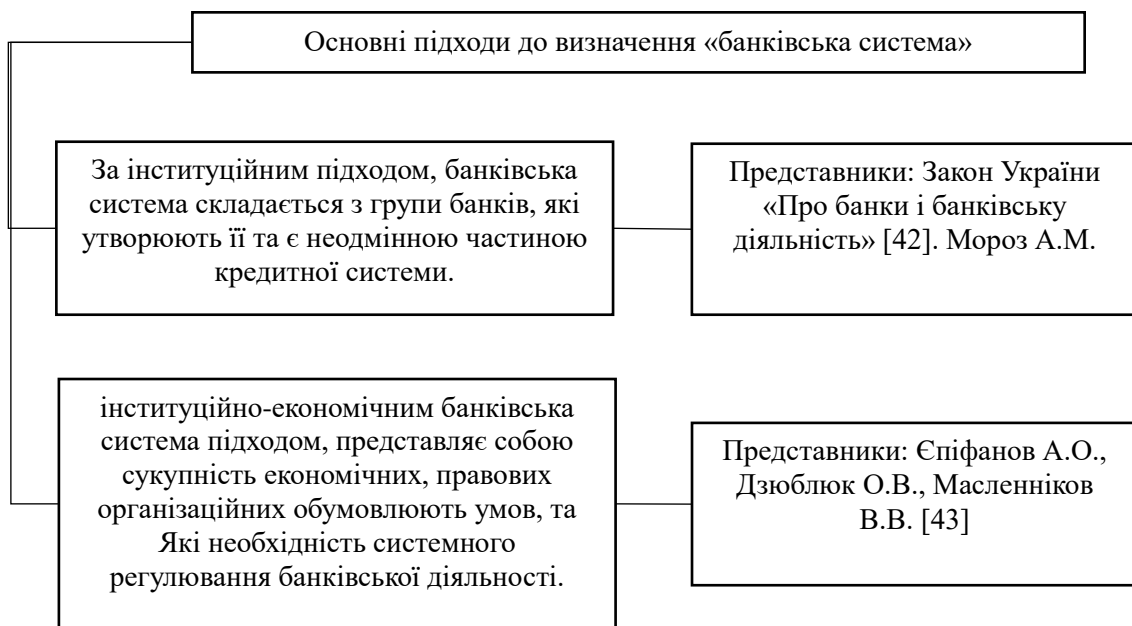
1.1. Сутність, структура та функції банківської системи

Станом на сьогодні світова спільнота перебуває у фазі глибоких і системних змін, що охоплюють різноманітні аспекти соціально-економічного життя населення в різних державах. Наслідки цих перетворень мають суттєвий вплив на функціонування фінансових систем усіх рівнів, що підтверджується наростанням кризових тенденцій, а також зростанням соціальної напруги в суспільстві. Сукупність цих негативних чинників спричиняє дестабілізацію економіки держави та зниження рівня добробуту громадян.

Однією з найбільш чутливих до подібних змін сфер виступає банківський сектор, який безпосередньо реагує на зовнішні й внутрішні виклики, зазнаючи істотних змін як у структурному плані, так і в системі організації власної діяльності. Сьогодні банківська система переживає інтенсивну трансформацію, що виражається в адаптації організаційної моделі, оновленні бізнес-процесів, діджиталізації послуг і підвищенні гнучкості фінансових інструментів. Значну роль у цих процесах відіграють зміна запитів споживачів банківських послуг, стрімкий розвиток цифрових технологій, зростання кількості регуляторних ініціатив з боку наглядових органів та ускладнення ситуації в реальному секторі економіки.

Усе це формує нагальну потребу в трансформації банківської системи як необхідній передумові її виживання та ефективного функціонування в нових умовах. У такому контексті банківська система України набуває особливої ваги як невід'ємна складова фінансово-кредитного механізму держави, що забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів, кредитування бізнесу й населення, а також сприяє економічній стабільності країни.

Поглиблене вивчення принципів функціонування, структури та особливостей побудови банківської системи є важливим для формування цілісного уявлення про її роль у сучасній економіці. При цьому ключове значення має правильне розуміння сутності самого поняття «банківська система», для чого доцільно звернутися до науково-теоретичних підходів. Аналіз економічної літератури свідчить про наявність двох основних концептуальних підходів до тлумачення цієї категорії – інституційного та інституціонального, що відображено на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Підходи до розуміння сутності поняття «банківська система»

Джерело: побудовано автором на основі [40]

Згідно з першим теоретичним підходом, поняття «банківська система» трактується як сукупність банківських установ, що її формують, а також як структурний елемент ширшої кредитної системи. Відповідно до інституційного підходу, банківська система трактується як сукупність банківських установ, що формують кредитну систему держави, що закріплено в Законі України «Про банки і банківську діяльність» [42] та працях А. М. Мороза [7].

Іншого трактування дотримується інституціональний підхід, який розглядає банківську систему крізь призму комплексу економічних, нормативно-правових і організаційних умов, що забезпечують функціонування і регулювання банківської діяльності в межах фінансової системи. В основі такого підходу лежить концептуальна модель, в якій кожна банківська установа займає чітко визначене місце й виконує конкретні функції в межах єдиного фінансового середовища.

У межах даного дослідження банківська система розглядається як інтегрована багаторівнева структура, яка є невід'ємною частиною фінансової архітектури держави. Вона функціонує у взаємозв'язку з іншими елементами фінансових ринків, які в даному випадку виступають підсистемами більш широкої економічної системи. Такий підхід дозволяє розуміти банківську систему не лише як сукупність фінансових установ, а як органічний елемент цілісного макроекономічного механізму, що забезпечує стабільність, регуляторну підтримку та фінансову мобільність національної економіки.

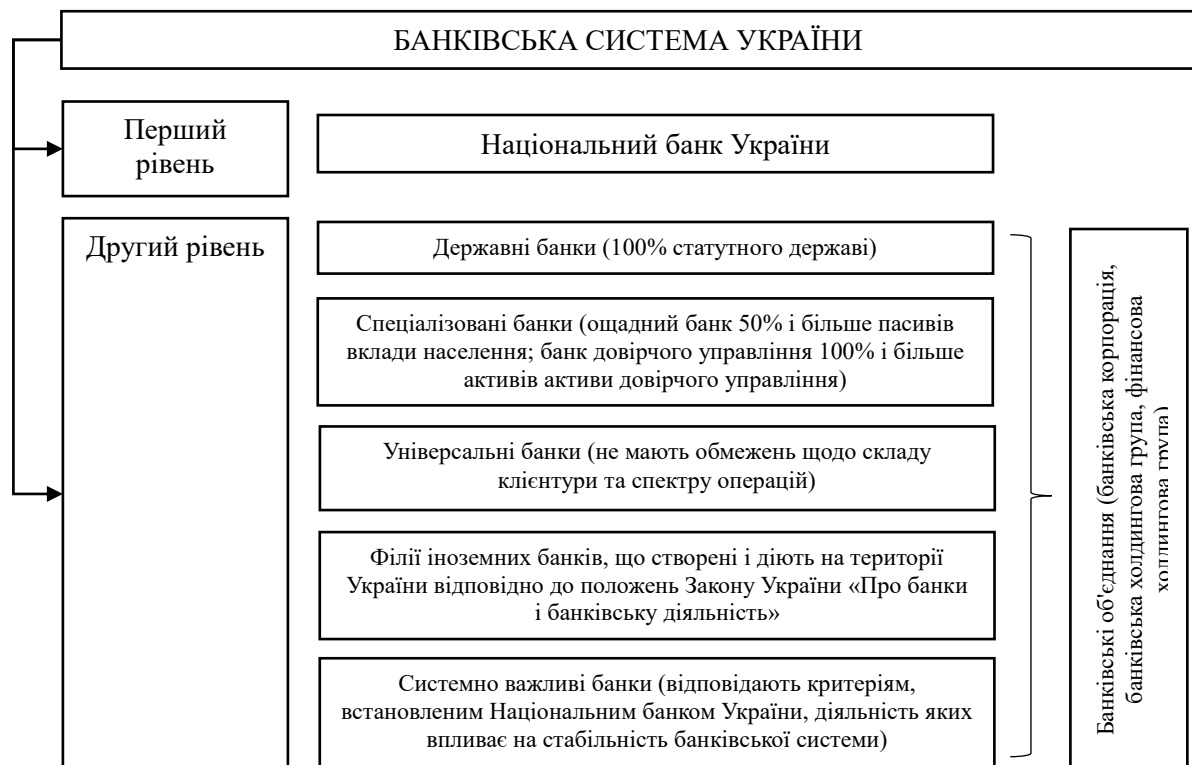
Формування національної банківської системи України розпочалося одночасно з проголошенням незалежності у 1991 році. Саме з цього моменту було закладено підґрунтя для створення правового поля, яке забезпечило можливість повноцінного розвитку банківської діяльності в країні. У тому ж 1991 році був прийнятий Закон України «Про банки і банківську діяльність», який визначив основні правові засади функціонування банківських установ, порядок їх створення, а також ключові принципи здійснення банківської діяльності [15].

У вересні 1991 року, а саме 18 числа, Кабінетом Міністрів України була схвалена постанова «Про створення потужностей для виготовлення національної валюти та цінних паперів», на основі якої було ініційовано створення спеціальної дирекції, що мала забезпечити будівництво відповідної інфраструктури [15]. Таким чином, усі функції щодо організації процесу виготовлення національної грошової одиниці були покладені на Національний банк України як ключову інституцію фінансової системи.

Перехід України до ринкової економіки став точкою неповернення для національної банківської системи: від спеціалізованих «галузевих» установ радянського типу вона еволюціонувала до універсальних комерційних банків, здатних одночасно працювати з роздрібним, корпоративним, інвестиційним і платіжним сегментами. Лібералізація фінансових відносин, поява конкуренції за вкладника й позичальника, розвиток платіжної інфраструктури та імплементація міжнародних стандартів обліку і нагляду зумовили глибоку модернізацію банківських технологій: від автоматизованих банківських систем і дистанційного обслуговування до ризик-менеджменту на основі даних, скорингових моделей і транзакційної аналітики. Якість сервісу зросла завдяки стандартизації операційних процесів, запровадженню електронних каналів взаємодії, появі мобільних застосунків і розширенню продуктового ряду від класичних депозитно-кредитних продуктів до факторингу, лізингу, документарних операцій, еквайрингу та інвестиційних сервісів [8; 9]. Паралельно формувалася інституційна архітектура ринку: створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, розвиток міжбанківського ринку ліквідності, приєднання до міжнародних платіжних систем, поступова гармонізація регуляторної бази з європейськими нормами.

З теоретико-методологічних позицій банківську систему доцільно розглядати щонайменше у двох взаємодоповнювальних ракурсах. Інституційний підхід визначає її як сукупність банків і спеціалізованих фінансових інститутів, що функціонують у рамках дворівневої моделі з центральним банком на вершині та мережею комерційних банків на другому рівні. Така оптика зосереджується на типології установ, їх статусі, ліцензуванні, правах і обов'язках, а також на структурній взаємодії між суб'єктами ринку; нормативну основу цього підходу закріплено в Законі України «Про банки і банківську діяльність», який формалізує принципи діяльності, вимоги до капіталу, порядок нагляду та механізми припинення або реорганізації банків [42]. Інституційно-економічний підхід, натомість, переносить фокус на систему правил, стимулів і обмежень, у межах яких

приймаються фінансові рішення: від монетарної політики та режимів обмінного курсу до пруденційних нормативів, стандартів розкриття інформації, процедур управління ризиками та корпоративного управління. У цій логіці банки постають не лише як організації, а як носії економічних функцій трансформації строків і ризиків, перерозподілу ресурсів, забезпечення платіжної безперервності, що реалізуються через правові та організаційні механізми, вибудовані державою і ринком. Саме цим пояснюється увага дослідників до взаємозв'язку між регуляторними рамками, структурою конкуренції, стійкістю балансів і ефективністю фінансового посередництва; відповідні теоретичні підходи розробляли, зокрема, Мороз А.М. [7], Єпіфанов А.О. [43], Дзюблюк О. В. [43], Масленніков В.В. [43].

Рис. 1.2. Структура банківської системи України

Джерело: побудовано автором на основі [43]

Синтез обох підходів дає цілісне бачення еволюції українського банківництва: інституційні зміни приватизація, консолідація, «очищення» балансів, узгодження з європейськими нормами супроводжувалися

інституційно-економічними перетвореннями переходом до ризик-орієнтованого нагляду, наближенням до вимог Базельського комітету, посиленням ролі корпоративного управління, розвитку трансмісійного механізму монетарної політики. У підсумку універсалізація бізнес-моделей банків, цифровізація сервісів і поглиблення регуляторної практики сформували підґрунтя для підвищення ефективності фінансового посередництва та стійкості сектору до шоків, хоч і зберегли виклики, пов'язані з якістю активів, концентрацією ринку та залежністю від макрофінансової волатильності [8; 9; 42; 43].

З позиції організаційної побудови, банківська система України (рис. 1.2) демонструє схожість із структурою банківського сектору Федеративної Республіки Німеччина, що традиційно вважається однією з найнадійніших і найефективніших фінансових систем у світі. Зокрема, в Німеччині показник прострочених кредитів стабільно утримується на рівні, що не перевищує 2%, що є одним із найнижчих у світовій практиці, поступаючись лише показникам, зафіксованим у США та Японії [11].

Відповідно до вимог національного законодавства, структура банківської системи України організована за дворівневим принципом. Перший рівень представлений Національним банком України (НБУ), який виконує функції емісійного центру, здійснює грошово-кредитне регулювання та забезпечує фінансову стабільність. На другому рівні функціонують комерційні банки та представництва іноземних фінансових установ, які безпосередньо обслуговують юридичних і фізичних осіб, проводять операції з кредитування, депозитного обслуговування, розрахунків та інших банківських послуг.

Дворівнева модель банківської системи України відіграє ключову роль у підтриманні фінансової рівноваги в державі, сприяє зниженню операційних ризиків банківської діяльності та гарантує дотримання прав і законних інтересів кредиторів та вкладників. Такий підхід забезпечує ефективний контроль і регуляторний нагляд з боку Національного банку України,

повноваження якого охоплюють не лише регулювання діяльності комерційних банків, а й контроль за філіями та представництвами іноземних банків, що функціонують на території України.

Взаємодія між елементами банківської системи в межах цієї структури розгортається у двох основних напрямках. Перший – це вертикальна координація між Національним банком України як центральним органом управління та усіма іншими суб'єктами банківського сектора. Другий – горизонтальна взаємодія, що реалізується між комерційними банками в умовах ринкової конкуренції, де основну роль відіграють механізми саморегуляції, боротьби за клієнта та підвищення якості фінансових послуг.

1.2. Показники розвитку банківської системи в сучасних умовах

Попри динамічний розвиток банківської системи, як у якісному, так і в кількісному вимірах, її повноцінне функціонування в умовах ринкової економіки все ще перебуває у фазі становлення. Це саме по собі є свідченням актуальності та необхідності її подальшого вдосконалення. Саме від чіткості механізмів функціонування банківської системи залежить рівень її ефективності та спроможність виконувати ключові фінансові функції (рис. 1.3).

Забезпечення стабільного розвитку банківської системи можливе лише за умови впровадження ефективного стратегічного управління, яке передбачає не лише збереження наявних умов, а й постійне оновлення підходів до управління відповідно до сучасних викликів. На практиці дедалі очевиднішою стає тенденція до зростання ролі стратегічного бачення в діяльності банків. Застосування стратегічних інструментів і підходів до управління банківським бізнесом виступає важливим чинником досягнення сталих конкурентних переваг.

Необхідність стратегічного управління стає особливо актуальною в умовах, коли перед банківськими установами постають нові завдання, реалізація яких потребує виходу за межі поточної моделі функціонування. У таких випадках виникає потреба не просто в тактичній адаптації, а в кардинальному оновленні стратегічних орієнтирів, що дозволяє банкам реагувати на зміни зовнішнього середовища та зберігати стабільність у довгостроковій перспективі.

Механізм функціонування банківської системи	Стимулювання попиту на банківські послуги
	Контроль за динамікою монетарної пропозиції
	Фіксування фінансової стабільності спроможності національної валюти та укріплення купівельної
	Контроль та зниження рівня валюти та готівкових коштів в обігу
	Підвищення кредитної активності комерційних банків
	Покращення внутрішньої та зовнішньої стабільності національної валюти - гривні
	Поточне регулювання курсу валют та економічних стандартів
	Покриття бюджетного дефіциту

Рис. 1.3. Функціонування банківської системи України

Джерело: побудовано автором на основі [40]

Однією з ключових причин ускладнень у функціонуванні банківських установ є те, що в умовах стрімких змін, які мають безпрецедентний характер для фінансового середовища, банки нерідко зіштовхуються з труднощами при визначенні напрямів, які потребують першочергової модернізації або перегляду. Крім того, проблематичною залишається розробка найбільш ефективних підходів до реформування внутрішніх процесів. У зв'язку з цим кожна фінансова установа має обирати індивідуальну стратегічну траєкторію розвитку, ґрунтуючись на оцінці власного потенціалу, ризиків, конкурентних переваг і ресурсних можливостей, при цьому прагнучи до оптимізації управлінських рішень і мінімізації витрат, які супроводжують зміну стратегічного курсу.

У цьому контексті значну увагу дослідники приділяють аналізу фундаментальних теорій, що стосуються структури банківської системи, принципів її управління та основ функціонування. Ці теоретичні підходи сприяють формуванню більш глибокого розуміння закономірностей банківської діяльності серед науковців, практиків банківської справи та представників підприємницьких кіл. Означені теорії не завжди повною мірою відображають реалії сучасного фінансового середовища, однак вони створюють концептуальну основу для регулювання, вдосконалення й оцінювання ефективності управлінських рішень у банках. На практиці банки часто комбінують положення різних теорій, що дозволяє їм досягати більш збалансованих результатів у змінних економічних умовах.

Оцінюючи поточний стан банківської системи України, варто наголосити на тому, що її розвиток відбувається під потужним впливом політичної та військової нестабільності, інфляційного тиску й загальної економічної несталості. Усі ці фактори суттєво позначаються на роботі банківських установ і створюють додаткові виклики для збереження стабільності системи в цілому. Окрему увагу необхідно звернути на активну участь Національного банку України в процесах регулювання банківської сфери, що є одним із визначальних чинників для функціонування фінансового сектору в нинішніх умовах.

За інформацією, наданою Національним банком України [12], станом на 1 серпня 2022 року в країні функціонувало 82 комерційні банки. Упродовж початку 2023 року ця кількість залишалася сталою. Разом із тим, два банки отримали схвалення НБУ на припинення своєї діяльності в банківському секторі з подальшим перетворенням на фінансові компанії. Ще дві установи домовилися про приєднання до інших банків, що, після завершення процедур злиття, призведе до скорочення кількості банків до 78.

Банківський сектор є важливим елементом економічної інфраструктури та тісно пов'язаний із розвитком підприємництва, фінансуванням реального сектору економіки й підтриманням ліквідності. Проте, фінансові ринки, які

одночасно можуть виступати як рушієм економічного зростання, можуть також ставати джерелом нестабільності й деструктивних процесів.

Порівняльний аналіз української банківської системи та банківської інфраструктури країн Європейського Союзу дозволяє виявити низку актуальних проблем і обмежень, які стримують подальший розвиток вітчизняного банківського ринку. Серед них варто виділити наступні:

- зниження рівня довіри до банків з боку населення та бізнесу;
- погіршення якості кредитного портфеля банківських установ;
- негативний вплив політичних і геополітичних чинників на стабільність банківської системи;
- ослаблення національної валюти внаслідок девальвації;
- суперечливий характер механізмів рефінансування банків з боку НБУ;
- зростання вартості кредитних ресурсів, що ускладнює доступ до фінансування.

Згідно з результатами опитування, проведеного Національним банком України [12], переважна більшість банківських установ очікує подальшого зростання обсягів корпоративного кредитування до середини 2023 року. Так, 81% респондентів підтвердили позитивні очікування щодо кредитування бізнесу (баланс відповідей склав 37%). Щодо сегмента роздрібного кредитування, 67% банків прогнозують зростання обсягів позик домогосподарствам (баланс – 51%). У частині депозитної діяльності прогнози залишаються здебільшого оптимістичними. Так, 57% банків очікують збільшення обсягів залучення коштів від населення (баланс відповідей – 42%), а 68% - зростання депозитів юридичних осіб (баланс – 34%).

У зв'язку з цим, для подолання проблем, що накопичилися в банківській сфері, та забезпечення її стабільного функціонування, необхідним є впровадження системи конкретних заходів. Ці заходи повинні бути спрямовані на посилення ефективності регуляторного впливу, підвищення прозорості банківських операцій і відновлення довіри до банківського сектора з боку всіх учасників фінансового ринку.

1.3. Особливості дворівневої банківської системи та роль Національного банку України

Дворівнева банківська система України включає два основні рівні: центральний банк, яким виступає Національний банк України (НБУ), та систему комерційних банків. Така модель передбачає поєднання централізованого управління грошово-кредитною політикою з ринковою діяльністю банківських установ.

На першому рівні знаходиться Національний банк України, який виконує функції головного регулятора фінансової системи. Він відповідає за формування та реалізацію грошово-кредитної політики, здійснює емісію національної валюти, а також контролює діяльність інших банків. Крім того, НБУ забезпечує стабільність банківського сектору, надає ліквідність фінансовим установам і організовує систему міжбанківських розрахунків, виконуючи роль банку для банків.

Другий рівень представляють комерційні банки, які працюють безпосередньо з юридичними та фізичними особами. Їх діяльність охоплює залучення депозитів, надання кредитів, проведення розрахунків та надання інших фінансових послуг. Комерційні банки підпорядковуються регуляторній політиці, яку визначає НБУ, проте в межах ринку вони діють самостійно, обираючи власну спеціалізацію та напрямки розвитку. Конкуренція між ними сприяє підвищенню якості обслуговування та впровадженню інновацій.

Основною відмінністю дворівневої системи від однорівневої є розподіл функцій між центральним банком та комерційними банками. У дворівневій системі центральний банк зосереджує в собі контроль над монетарною політикою та емісією грошей, тоді як комерційні банки реалізують фінансові операції на конкурентних засадах. Це забезпечує більш ефективне функціонування фінансової системи, можливість розвитку нових послуг та гнучкість у взаємодії з клієнтами.

Однорівнева банківська система, за якої існує єдиний банк, що поєднує емісійні функції з роздрібним та корпоративним обслуговуванням, історично характерна для командно-адміністративних економік і має низку системних обмежень. По-перше, відсутність конкуренції позбавляє ринок механізмів цінової та продуктової диференціації, стримує інновації у платіжних сервісах, кредитуванні та управлінні ризиками. По-друге, концентрація операційних і регуляторних повноважень в одній інституції створює конфлікт інтересів: банк як учасник ринку зацікавлений у власній прибутковості, тоді як як емісійний центр має забезпечувати цінову та фінансову стабільність; у результаті слабшає дисципліна ризик-менеджменту, а монетарні рішення стають вразливими до політичного чи короткострокового адміністративного впливу. По-третє, централізована структура ускладнює монетарний контроль і трансмісію сигналів грошово-кредитної політики: відсутність міжбанківського ринку, вузька продуктова лінійка та брак незалежних джерел ліквідності знижують ефективність процентного каналу, посилюють проциклічність кредитування та підвищують вартість системних помилок. Додатковими наслідками є слабка спеціалізація (неможливість розвитку повноцінних інвестиційних, іпотечних, МСП-банків), низька якість корпоративного управління через монополізацію рішень, обмежена прозорість і підзвітність.

Натомість дворівнева банківська система — з чітким розмежуванням функцій між центральним банком (емісія, нагляд, макропруденційна політика, платіжна інфраструктура) та мережею комерційних банків (фінансове посередництво, кредитування, депозитні та платіжні послуги) — краще відповідає логіці ринкової економіки. Така архітектура створює конкурентне середовище, у якому множинні учасники змагаються за клієнта якістю сервісу, ціною та інноваціями, що підвищує ефективність алокації ресурсів і сприяє технологічному оновленню (від скорингу та відкритого банкінгу до хмарних рішень і кіберзахисту). Розділення ролей посилює інституційну незалежність центрального банку, спрощує реалізацію таргетування інфляції

та інших режимів монетарної політики, забезпечує розвиток міжбанківського ринку ліквідності, вдосконалює механізми пруденційного нагляду та врегулювання неплатоспроможності.

У підсумку дворівнева модель зменшує системні ризики, підвищує стійкість до шоків, розширює доступ до фінансових послуг і створює умови для довгострокової макроекономічної та фінансової стабільності, що робить її переважною для країн із ринковою організацією господарства та інтеграційними євро- і світовими орієнтирами.

Комерційні банки як суб'єкти господарської діяльності функціонують на основі загальних правил поведінки учасників банківських правовідносин, при цьому ключовим орієнтиром є дотримання принципу законності. Ці правила та вимоги реалізуються через базові засади банківської діяльності, що визначають правову та етичну основу функціонування фінансових установ. Як у період стабільного господарського розвитку, так і в умовах війни, діяльність комерційних банків повинна будуватись відповідно до норм права і моральних стандартів. Значну роль у забезпеченні такого підходу відіграє рівень правосвідомості суб'єктів банківських правовідносин [40, с.21].

Таблиця 1.1

Порівняльні риси дворівневої та однорівневої банківської системи

Критерій	Дворівнева система	Однорівнева система
Структура	Центральний банк + комерційні банки	Один єдиний банк, що виконує всі функції
Регулювання	Центральний банк здійснює контроль та нагляд	Внутрішнє регулювання в межах одного банку
Емісія грошей	Відповідальність виключно центрального банку	Власне виконання емісійних та кредитних функцій одним банком
Конкуренція	Висока, між комерційними банками	Відсутня або мінімальна, через монополію одного банку
Гнучкість банківських послуг	Комерційні банки мають право на самостійність і спеціалізацію	Обмеженість у диверсифікації фінансових продуктів
Ефективність монетарної політики	Забезпечується централізованим впливом НБУ	Менш ефективна через обмежений механізм впливу

Джерело: побудовано автором на основі [40]

У специфічних умовах воєнного стану ключовими принципами функціонування комерційних банків виступають такі положення. Перш за все, це принцип законності, який залишається базовим і визначальним у всіх аспектах діяльності банків. Його суть полягає в неухильному дотриманні банківського законодавства у процесі здійснення фінансових операцій та прийняття управлінських рішень.

Принцип економічної самостійності відображає відповідальність банків за результати своєї діяльності. Це означає, що комерційні банки вільні у розпорядженні як власними коштами, так і залученими фінансовими ресурсами та активами, що належать їм на правах власності [40, с. 22].

Ще одним важливим принципом є незалежність від органів державної та місцевої влади. Жоден орган державного управління або місцевого самоврядування не має права впливати на дії або рішення керівників і працівників банків у процесі виконання ними своїх функціональних обов'язків. Втручання можливе лише у випадках, прямо передбачених чинним законодавством.

Комерційні банки несуть відповідальність за власними зобов'язаннями, при цьому така відповідальність чітко відокремлена від державної. Законодавством визначено, що ані банки не відповідають за зобов'язаннями держави, ані держава не несе відповідальності за зобов'язаннями банківських установ [37, с. 41].

Діяльність комерційних банків також повинна здійснюватися виключно на підставі спеціальних дозволів — ліцензій, що підтверджують законність проведення банківських операцій. Обов'язковим є дотримання економічних нормативів, встановлених Національним банком України. Ці нормативи мають на меті захист інтересів клієнтів і забезпечення стійкості та надійності всієї банківської системи.

Крім того, важливим елементом банківської діяльності є гарантування права вибору банківської установи як для фізичних, так і для юридичних осіб. Кожен економічний суб'єкт має свободу у виборі партнера з надання

фінансових послуг. До обов'язків банків також входить забезпечення належного виконання зобов'язань перед клієнтами й іншими контрагентами, включаючи повернення коштів вкладникам та інші майнові зобов'язання.

В умовах війни особливе значення має принцип підтримання довіри клієнтів до банківської системи в цілому. Довіра громадян до банків визначає рівень стабільності та функціональної спроможності фінансової системи навіть у період збройної агресії. Саме тому утримання довіри є ключовим принципом, реалізація якого можлива лише за умови дотримання всіх вищезазначених засад банківської діяльності [30].

Досягнення визначених цілей як окремими банками, так і банківською системою в цілому, забезпечується через реалізацію трьох основних функцій: акумуляційної, посередницької та емісійної. Акумуляційна функція передбачає збирання грошових доходів і заощаджень населення та бізнесу з подальшим перетворенням цих коштів у реальний, продуктивний капітал. Саме ця функція слугує фундаментом для ефективного виконання інших функціональних напрямів діяльності банку.

Посередницька (також звана перерозподільною) функція банків виражається в опосередкуванні фінансових потоків, які проходять через банківські установи. Залучаючи тимчасово вільні ресурси одних суб'єктів економіки і передаючи їх іншим, що мають потребу в коштах, банки формують нові умови для обігу капіталу – змінюють обсяг, строки використання та ризик профілю грошових ресурсів. Емісійна функція банків, у свою чергу, проявляється у здатності створювати додаткові платіжні засоби і вводити їх в економічний обіг. Цей процес відбувається через застосування механізму грошово-кредитного мультиплікатора [14, с. 56].

Зазначені функції є центральними, основоположними та мають системну природу, оскільки відображають базові напрями діяльності банківських установ. Проте з розвитком кредитно-фінансової системи виникають й інші важливі функції банків, які формують уявлення про сучасну роль цих інституцій. Зокрема, до таких функцій сьогодні належать:

інформаційно-консультаційна, аналітична, платіжно-розрахункова, оціночна, аудиторська, контрольна, соціальна, інтеграційна, а також функція технічного еквайрингу тощо.

Останніми роками простежується виразна тенденція передачі другорядних функцій банків на аутсорсинг, що дає змогу зменшити витрати на поточне управління та зосередитись на основних напрямках діяльності. На рівні макроекономіки банки виконують трансформацію грошових потоків, спрямовуючи кошти від тих суб'єктів, які тимчасово мають їх у надлишку, до тих, хто відчуває потребу у фінансуванні. Цей процес включає акумулювання, розміщення ресурсів та посередництво в розрахунках і складає зміст трансформаційної функції банків.

Реалізація наведених функцій є основою результативної банківської діяльності, яка надає банкам значні можливості для впливу на загальний економічний розвиток держави. Розміри фінансових потоків, що проходять через банківську систему, дають змогу оцінити її реальний вплив на економіку країни. Отже, сутність банківської справи реалізується через виконання комплексу функцій, від ефективності яких залежить успішність діяльності як окремих установ, так і всієї банківської сфери.

Взаємодіючи між собою, ці функції формують дієвий механізм стимулювання економічного розвитку країни. Варто зазначити, що у наукових колах часто трапляється ототожнення банківських функцій з їх операціями або видами діяльності. Проте, на наш погляд, це є некоректним, оскільки функції мають характеризувати не лише конкретні дії банку, а насамперед — позитивний ефект цієї діяльності для економіки загалом.

Згідно з позицією Малахова О.Л. [14, с. 56], функції банків слід розглядати як прояв економічної сутності банку з макроекономічної точки зору: вони визначають місце банку в економічній системі та його вплив на навколишнє середовище. Водночас операція – це лише окремий вид діяльності у певний момент часу стосовно конкретного клієнта. Таким чином, у рамках своїх функціональних повноважень банки відіграють ключову роль

у господарському процесі, будучи активними учасниками усіх етапів суспільного відтворення. Їх діяльність сприяє економічному зростанню, забезпечуючи сталий і безперервний характер цього процесу.

У зв'язку з цим можна сформулювати власне визначення банків як інституцій, що не просто здійснюють фінансові операції, а виконують особливу функцію трансформації грошових потоків і створення платіжних засобів у рамках суспільного виробництва. Саме завдяки такій ролі банки є стимуляторами економічного розвитку та забезпечують цілісність і розширення суспільного відтворення. Ключову роль у структурі грошово-кредитної системи України відіграє Національний банк України, який виконує функції емісійного центру, органу монетарного регулювання та банківського нагляду [16].

Узагальнено, НБУ виступає як емісійний центр країни, центральний банк банків, орган регулювання банківської діяльності, банкір уряду, головний координатор монетарної політики, регулятор валютного ринку та контролюючий орган, а також виконує аналітичні й статистичні функції щодо грошової системи. У сучасних умовах діяльність Національного банку України має вирішальне значення для стабільності національної грошової одиниці, довіри до банківської системи та ефективності платіжного механізму, що безпосередньо впливає на економічне функціонування держави [16, с. 41].

Очевидно, що комерційні банки є ключовими інститутами ринкової економіки. Вони відіграють провідну роль у регулюванні руху фінансових потоків, зосереджуючи у своїх руках значну частину кредитних ресурсів, та виступають основним інструментом фінансово-кредитного обслуговування економіки. Через концентрацію грошового потенціалу вони забезпечують стабільність економічної системи в цілому [10, с. 26].

Практика функціонування економік розвинених країн демонструє, що лише банківська система з високим рівнем розвитку та ефективним ринком фінансово-банківських послуг здатна результативно накопичувати фінансові

ресурси та направляти їх у сферу інвестування з метою стимулювання економічного зростання. Узагальнюючи основні напрями участі банків у розвитку економіки, можна виокремити такі ключові ролі:

1. Банківські установи залучають фінанси від вкладників, акціонерів та зовнішніх джерел (зокрема міжнародного фінансування), а потім перетворюють їх у кредити для суб'єктів господарювання та населення, забезпечуючи таким чином реалізацію інвестиційних і споживчих потреб.

2. Банки забезпечують кредитування підприємств, сприяючи модернізації виробництва, розширенню діяльності та впровадженню інноваційних рішень. Це створює додаткові можливості для економічного зростання та появи нових робочих місць.

3. Банки відіграють ключову роль у забезпеченні безперебійного руху коштів у системі, обслуговують грошові перекази, операції з картками, платежі між усіма учасниками фінансового обігу.

4. Банківські структури створюють умови для безпечного розміщення коштів клієнтів, одночасно забезпечуючи дохідність за рахунок інвестування в прибуткові фінансові інструменти.

5. Підтримка макрофінансової стабільності: банки, діючи як посередники в економічній системі, забезпечують стабільність грошового обігу та ліквідність, а також реагують на виклики фінансових ринків, чим відіграють важливу роль у збереженні стабільності національної економіки.

Банківські установи є невід'ємним елементом сучасної фінансової системи, що забезпечує ефективний рух та розподіл фінансових ресурсів. У сучасних економічних умовах банкам належить вирішальна роль у забезпеченні фінансового посередництва, розвитку платіжної інфраструктури, збереженні стійкості банківського сектору та стимулюванні економічного зростання країни.

Висновки до розділу 1

У першому розділі кваліфікаційної роботи досліджено теоретико-методологічні засади функціонування банківської системи як ключового елементу фінансової системи держави. Узагальнення наукових підходів до визначення сутності банківської системи дало змогу встановити, що вона є складною багаторівневою інституційно-економічною структурою, яка поєднує сукупність банківських установ, нормативно-правове регулювання та механізми державного впливу на фінансові процеси.

У роботі з'ясовано, що в економічній науці переважають інституційний та інституційно-економічний підходи до трактування поняття «банківська система». Інституційний підхід зосереджується на складі та структурі банківських установ, тоді як інституційно-економічний розглядає банківську систему як сукупність економічних, правових і організаційних умов її функціонування. Поєднання цих підходів дозволяє комплексно оцінити роль банківської системи у забезпеченні фінансової стабільності та розвитку національної економіки.

Встановлено, що дворівнева модель банківської системи, яка функціонує в Україні, є найбільш ефективною для ринкової економіки, оскільки забезпечує чіткий розподіл функцій між центральним банком і комерційними банками, сприяє розвитку конкуренції на фінансовому ринку, підвищенню якості банківських послуг та зниженню системних ризиків. Така модель створює передумови для ефективного реалізації монетарної політики та стабільного функціонування фінансового сектору.

Особливу увагу в розділі приділено ролі Національного банку України як ключового елементу банківської системи. Доведено, що діяльність НБУ як емісійного центру, регулятора та органу банківського нагляду безпосередньо впливає на рівень фінансової стійкості банків, довіру з боку населення і бізнесу, а також на стабільність грошово-кредитної системи загалом.

Проаналізовано основні показники розвитку банківської системи в сучасних умовах, що дозволило виявити тенденції до концентрації

банківського капіталу, скорочення кількості банківських установ та посилення ролі державних банків у фінансовому секторі. Обґрунтовано, що в умовах воєнного стану банківська система України виконує не лише економічну, а й стабілізаційну функцію, забезпечуючи безперервність платіжних операцій, підтримку кредитування та фінансову стійкість держави. Таким чином, результати першого розділу сформувавши теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу сучасного стану банківської системи України, що здійснюється у другому розділі роботи.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Динаміка та структура банківського сектора України

Упродовж першого кварталу 2025 року чисті активи банківської системи зменшилися на 0,5%, що пояснюється переважно курсовими втратами через ослаблення долара США щодо гривні. Проте, якщо не враховувати зміну курсу (тобто за фіксованим курсом на початок року), скорочення було незначним лише на 0,1%, а в річному вимірі активи зросли на 11,9% [41].

Загальний обсяг кредитного портфеля продемонстрував значне зростання на 5,6% за квартал та на 24,1% р/р, що частково компенсувало скорочення активів. Портфель ОВДП, навпаки, зменшився на 2,5% через обмежену пропозицію з боку держави. Депозитні сертифікати також трохи знизилися (-1,3%), головним чином через податкові платежі [41].

Кредити бізнесу в національній валюті зросли динамічніше, ніж раніше на 9,5% кв/кв, до 28,4% р/р. Особливо активно зростали кредити МСП +9,2% за квартал, +31,4% р/р, і вони вже становлять 60,1% усього портфеля бізнес-кредитів [23].

Усі групи банків нарощували кредитування, за винятком ПриватБанку, який скоротив свій портфель на 0,2%, хоча річне зростання все ж становило +16,8%. Найвищі квартальні темпи показали іноземні банки (+12,8%) та державні (без ПриватБанку) +10,3%. Секторально, як і раніше, активним залишалось кредитування аграріїв, торгівлі, будівництва та машинобудування.

Попит бізнесу зміщується у бік несубсидованого фінансування, попри наявність державної програми «5-7-9%». Обсяг пільгових кредитів зріс лише на 1,5% за квартал, тоді як поза межами програми на 13,6%. Частка таких

субсидованих позик у загальному портфелі впала до 31,2% (-2,5 в.п. кв/кв). У структурі — зменшується частка обігових кредитів аграріям, водночас інвестиційне кредитування зростає.

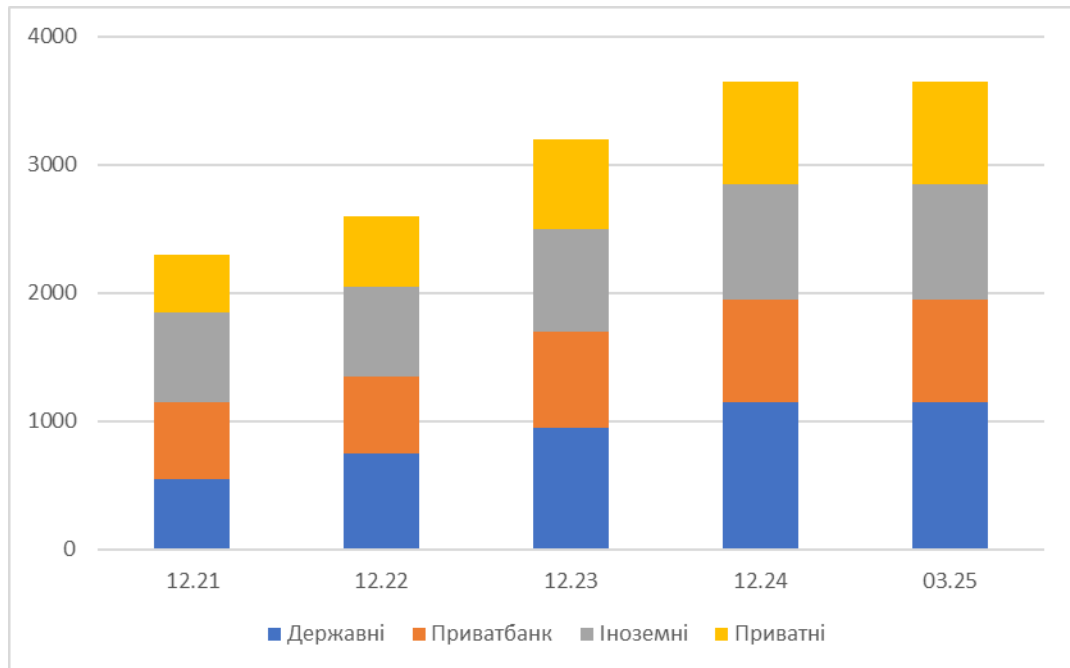
Бізнес продовжує активно фінансувати довгострокові проєкти кредити строком понад 3 роки зросли на 8,5%, а середньострокові (1–3 роки) на 21,6% за квартал та понад 34% р/р. Обсяги короткострокових кредитів залишилися майже незмінними. Портфель кредитів фізособам зростав динамічно +6,7% за квартал, +35,9% р/р, переважно за рахунок незабезпечених позик. Частка двох лідерів ринку зросла до 54,8%. Водночас зростання іпотечного портфеля сповільнюється вже третій квартал поспіль +5,4% кв/кв, +45,3% р/р, а її частка в загальному роздрібному портфелі скоротилася до 13,2%, що пов'язано з перебудовою держпрограми «Оселя» [42].

Частка непрацюючих кредитів (NPL) у I кварталі зменшилася на 1,7 в.п. до 28,6%, а в річному вимірі на 7,5 в.п.. Вперше з січня 2025 року НБУ застосовує методологію ЄС, що додатково підвищило прозорість. Без урахування "старих проблемних боргів" держбанків та колишніх власників ПриватБанку реальна частка NPL становить 17,1%. Частка корпоративних дефолтів також знизилась до близько 3%, що є кращим показником, ніж до війни.

Зобов'язання банків зменшилися на 55 млрд грн (-1,8%), переважно через відтік коштів бізнесу після активного грудня. Фізичні особи збільшили свої гривневі депозити на 0,5% за квартал, а строкові депозити зросли швидше на 2,8% кв/кв, +7,2% р/р. Частка строкових депозитів підвищилася до 34,3%. Валютні депозити фізосіб теж зросли на 3,2%, переважно через зростання залишків на поточних рахунках. Натомість строкові валютні вклади зменшилися.

У першому кварталі НБУ підвищив облікову ставку до 15,5%, що спричинило відповідне підвищення ставок на ринку. Середня ставка за новими гривневими кредитами бізнесу досягла 15,5% річних, а для МСП – вища. Іноземні банки пропонували найнижчі ставки (13,6%). Роздрібні ставки

за споживчими кредитами зросли до 29,1% річних, що на 1 в.п. більше, ніж на початку року.

Рис. 2.1 Загальні активи банків, млрд грн

Джерело: побудовано автором на основі [41]

У першому кварталі 2025 року загальний обсяг активів українських банків дещо знизився – на 0,6%, що було зумовлено передусім валютною переоцінкою внаслідок зміцнення гривні до іноземних валют. Така динаміка не свідчить про погіршення фінансового стану банківського сектору, а має переважно технічний характер, пов'язаний зі змінами курсових співвідношень. Якщо оцінювати показники за стабільним валютним курсом на початок року, скорочення активів було значно меншим і становило лише 0,2% за квартал, тоді як у річному вимірі спостерігалось їх зростання на рівні близько 10%.

Це вказує на збереження загальної тенденції до розширення банківських балансів та поступове відновлення ділової активності в економіці. Важливо зазначити, що подібні зміни були характерними для всіх груп банків — державних, іноземних та приватних, що свідчить про відносно

рівномірну реакцію банківського сектору на макрофінансові чинники та зовнішні економічні умови.

У процесі трансформації банківського сектору одним із ключових індикаторів його стабільності та розвитку залишається кількість платоспроможних банківських установ. Динаміка цього показника відображає не лише вплив регуляторної політики Національного банку України, а й дію ринкових механізмів, рівень конкуренції, здатність банків адаптуватися до нових економічних реалій та підвищених вимог до капіталізації й управління ризиками. Скорочення кількості банків упродовж останніх років загалом має структурний характер і є результатом процесів консолідації, оптимізації бізнес-моделей та підвищення стандартів банківської діяльності.

Нижче наведено дані щодо змін у структурі банківського сектору України за період 2021 року – I квартал 2025 року з розподілом банків на державні, іноземні та приватні. Аналіз цих показників дає змогу простежити основні тенденції розвитку сектору та оцінити роль окремих груп банків у забезпеченні фінансової стабільності.

У структурному вимірі кількість діючих банків у системі скоротилася на одну установу: банк «Портал», частка якого в загальних активах банківського сектору була незначною (близько 0,01%), припинив діяльність за власною ініціативою. Такий вихід з ринку не мав істотного впливу на загальну стабільність банківської системи та підтверджує, що процес скорочення кількості банків відбувається поступово й контрольовано, без створення системних ризиків для фінансового сектору (табл. 2.1).

У першому кварталі 2025 року банківська система України продемонструвала значну прибутковість, що свідчить про її здатність адаптуватися до складних умов воєнного часу та макроекономічної нестабільності. Сукупний прибуток банківського сектору за цей період становив 40 млрд грн, що є вагомим фінансовим результатом і відображає відновлення операційної ефективності банківських установ.

Динаміка кількості платоспроможних банків в Україні (2021-I кв. 2025 р)

Категорія банків	2021	2022	2023	2024	I кв. 2025
Платоспроможні банки, всього	71	67	63	61	60
Зміна	-2	-4	-4	-2	-1
Державні банки (в т.ч. Приватбанк)	4	4	5	7	7
Зміна	-1	0	+1	+2	0
Іноземні банки	20	16	14	14	14
Зміна	0	-4	-2	0	0
Приватні банки	47	47	44	40	39
Зміна	-1	0	-3	-4	-1

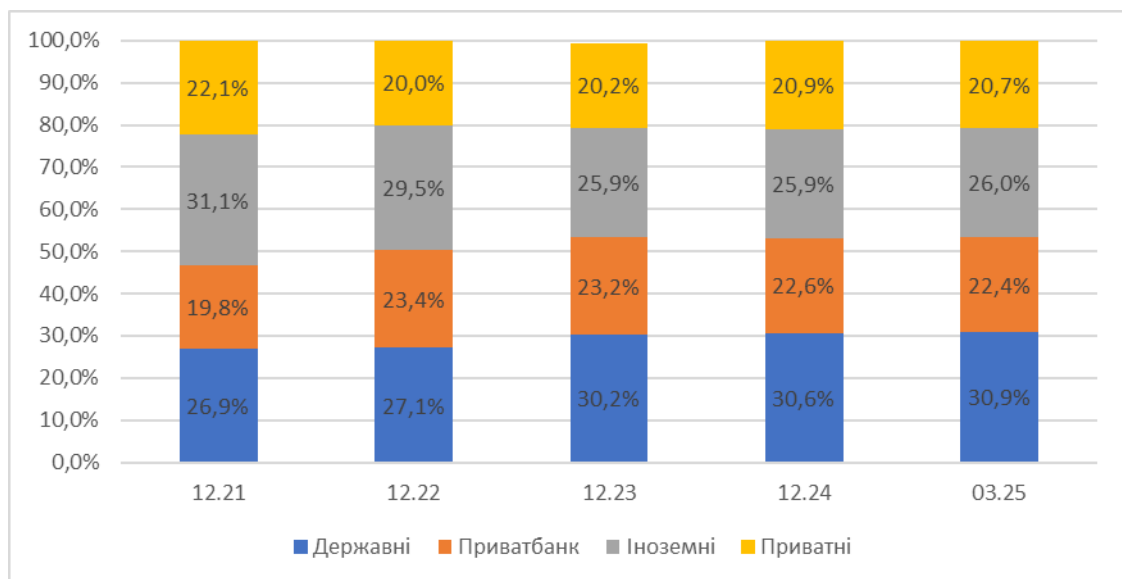
Джерело: побудовано автором на основі [43]

Основну частину цього прибутку – понад 65,7% - сформували державні банки, включно з ПриватБанком, що підкреслює їх провідну роль у забезпеченні стабільності та фінансової стійкості всієї банківської системи.

Висока прибутковість державних банків була досягнута завдяки значним обсягам активів, стабільній ресурсній базі, а також ефективному управлінню процентними та операційними доходами.

Водночас слід зазначити, що не всі банківські установи завершили звітний період з позитивним фінансовим результатом. Так, десять малих банків зафіксували збитки, однак їх сукупний негативний фінансовий результат був відносно незначним і становив лише -0,4 млрд грн. Це свідчить про локальний характер проблем окремих фінустанов і відсутність системних загроз для банківського сектору в цілому. Наявність збиткових банків у період кризових явищ є очікуваним явищем і, як правило, пов'язана з обмеженими масштабами діяльності, вузькою спеціалізацією або підвищеною чутливістю до змін ринкової кон'юнктури.

У першому кварталі 2025 року частка державних банків, включаючи ПриватБанк, у загальному обсязі чистих активів банківської системи залишалася стабільною на рівні 53,3%, зберігаючись на цьому показнику вже третій квартал поспіль. Порівняно з березнем 2024 року вона зменшилася лише на 0,3 відсоткового пункту, що не має суттєвого впливу на загальну структуру ринку. Така динаміка свідчить про стійке домінування державного сектору у банківській інфраструктурі України та його ключову роль у підтриманні фінансової стабільності, особливо в умовах підвищених ризиків і невизначеності. Водночас збереження значної частки державних банків у структурі активів вказує на необхідність подальшого розвитку конкурентного середовища та посилення ролі приватних і іноземних банків у довгостроковій перспективі [43].

Рис. 2.2 Розподіл чистих активів за групами банків

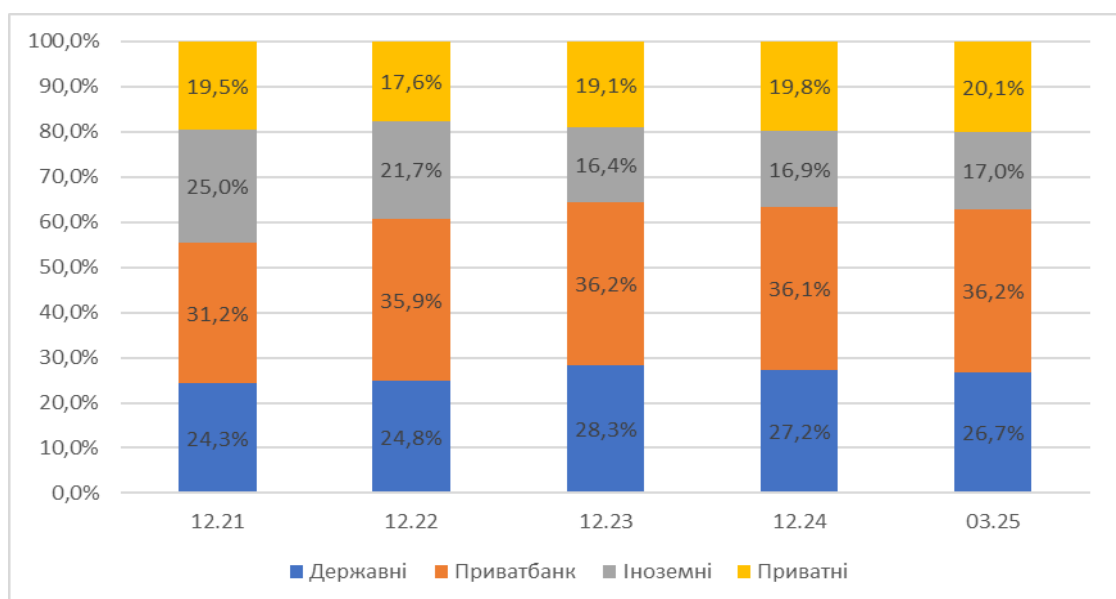
Джерело: побудовано автором на основі [43]

У структурі вкладів фізичних осіб державні банки й надалі зберігають провідну позицію, що зумовлено високим рівнем довіри населення до цих установ, їх системною важливістю та сприйняттям як найбільш надійних учасників банківського ринку в умовах воєнної та економічної нестабільності. Водночас їхня частка у загальному обсязі депозитів

населення у першому кварталі 2025 року дещо знизилася і становила 62,9%. За квартал скорочення склало 0,4 відсоткового пункту, а в річному вимірі 1,0 відсоткового пункту, що свідчить про поступові, але помітні структурні зміни на ринку роздрібних депозитів.

Зазначена тенденція значною мірою пояснюється поживленням депозитної активності з боку іноземних та приватних банків, які активізували роботу з фізичними особами, удосконалили лінійку депозитних продуктів та запровадили більш гнучкі процентні умови. Крім того, важливу роль відіграє розвиток цифрових банківських сервісів, що спрощує процес відкриття та обслуговування депозитів і підвищує привабливість недержавних банків для населення.

Поступове перерозподілення депозитних ресурсів між різними групами банків свідчить про зростання конкуренції у сегменті залучення коштів фізичних осіб та формування більш збалансованої структури депозитного ринку. Водночас домінуюча позиція державних банків залишається важливим фактором стабільності банківської системи, оскільки саме вони акумулюють основну частину заощаджень населення та забезпечують безперебійне функціонування платіжної й депозитної інфраструктури

Рис. 2.3 Розподіл коштів фізичних осіб за групами банків

Джерело: побудовано автором на основі [43]

Основою формування позитивного фінансового результату банківського сектору залишається поєднання високої операційної ефективності з відносно низькими обсягами резервування під кредитні ризики. Банки змогли оптимізувати структуру доходів і витрат, зокрема за рахунок зростання процентних доходів, контролю адміністративних витрат та підвищення ефективності операційних процесів. Важливим чинником також стало обережне кредитування та більш зважений підхід до управління ризиками, що дозволило уникнути різкого погіршення якості кредитного портфеля.

Показник CoR (cost of risk, вартість ризику) у першому кварталі становив лише 0,4%, що є низьким значенням за сучасних умов і свідчить про стабільну якість банківських активів. Такий рівень вартості ризику відображає обмежену потребу банків у формуванні додаткових резервів під можливі кредитні збитки, а також результативність попередніх заходів із реструктуризації проблемної заборгованості та підвищення стандартів оцінки кредитоспроможності позичальників. Низький CoR є позитивним сигналом щодо фінансової стійкості банківського сектору та його здатності ефективно протидіяти потенційним шокам.

Рентабельність банків до оподаткування поступово повертається до рівнів, характерних для довоєнного періоду, що свідчить про поступову нормалізацію діяльності банківської системи та відновлення її прибутковості. Така динаміка вказує на зростання адаптивності банків до складних макроекономічних умов, стабілізацію бізнес-моделей і відновлення довіри з боку клієнтів. Водночас збереження позитивних фінансових результатів у середньостроковій перспективі значною мірою залежатиме від подальшого розвитку економічної ситуації, ефективності монетарної політики та здатності банків підтримувати баланс між прибутковістю та рівнем ризиків [43].

Основні показники банківського сектору України, млрд грн наведені в таблиці 2.2.

Основні показники банківського сектору України, млрд грн

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	I кв. 2025
Кількість діючих банків	82	77	75	73	71	67	63	61	60
Загальні активи	1840	1911	1982	2206	2358	2717	3311	3767	3 746
з них у іноземній валюті	755	739	718	746	679	820	923	1055	1 010
Чисті активи	1334	1360	1493	1823	2053	2352	2945	3415	3 397
Валові кредити суб'єктам господарювання	864	919	822	749	792	801	784	854	877
з них у нац. валюті	472	475	452	450	486	511	589	619	655
Чисті кредити суб'єктам господарювання	443	442	415	432	554	523	589	619	654
з них МСП	111	121	115	129	140	160	184	205	224
з них у нац. валюті	335	319	330	331	392	411	489	520	560
Кредити органам місц. самоврядування	7	8	10	10	11	10	10	10	10
Валові кредити фізичним особам	139	165	176	188	224	272	300	363	394
з них у нац. валюті	123	150	162	177	206	240	281	335	359
Чисті кредити фізичним особам	92	114	143	149	200	234	160	222	237
Кошти суб'єктів господарювання	427	452	464	528	800	943	1322	1554	1 529
з них у нац. валюті	183	202	222	237	331	386	450	462	457
Кошти фізичних осіб	423	456	507	622	830	1048	1274	1366	1 451
з них у нац. валюті	179	214	232	276	330	374	428	442	432

Джерело: побудовано автором на основі [43]

Чистий процентний дохід банківського сектору у першому кварталі 2025 року продемонстрував стійке зростання, збільшившись на 13,7% у річному вимірі та на 2,3% порівняно з попереднім кварталом. Така динаміка була зумовлена передусім розширенням операційної активності банків, а також сприятливими умовами для отримання процентних доходів. Зростання

дохідності активів відбулося переважно за рахунок підвищення прибутковості депозитних сертифікатів Національного банку України, що на пряму пов'язано зі зростанням облікової ставки та жорсткішою монетарною політикою.

Водночас дохідність облігацій внутрішньої державної позики та кредитного портфеля істотних змін не зазнала, що свідчить про відносну стабільність процентних ставок у цих сегментах.

Разом із тим зростання вартості зобов'язань, особливо у корпоративному сегменті, частково нівелювало позитивний ефект від збільшення процентних доходів. Посилення конкуренції за ресурси та підвищення ставок за депозитами призвели до певного скорочення чистої процентної маржі, яка знизилася до рівня 7,4%. Це вказує на поступове звуження можливостей банків щодо нарощування прибутковості виключно за рахунок процентних операцій та підвищує значення диверсифікації джерел доходів.

Чистий комісійний дохід продовжував зростати стабільними темпами: на 1,5% у кварталному вимірі та на 10,4% у річному. Найвагомий внесок у зростання комісійних доходів забезпечив сегмент платіжних послуг, де обсяги доходів зросли на 3% порівняно з попереднім кварталом. Це свідчить про активізацію безготівкових розрахунків, розвиток цифрових сервісів та зростання ролі транзакційних операцій у бізнес-моделях банків. Прибуток від валютних операцій дещо зменшився, що пов'язано зі зниженням курсової волатильності, однак він залишився вищим, ніж у відповідному періоді минулого року. Додатковий позитивний вплив на загальний операційний прибуток банків мала переоцінка портфеля ОВДП.

Незважаючи на суттєве зростання операційних витрат на 21,8% у річному вимірі, зокрема витрат на персонал на 26,6%, банкам вдалося оптимізувати витратну частину у порівнянні з попереднім кварталом. Це стало результатом посилення контролю за витратами, оптимізації внутрішніх процесів та підвищення ефективності управління ресурсами. Унаслідок цього

індекс ефективності CIR знизився з 46,4% до 39,1%, що свідчить про покращення операційної ефективності банківського сектору загалом. Операційні збитки були зафіксовані у 11 банків, однак їхній вплив на загальну прибутковість ринку залишався незначним і не створював системних ризиків.

Станом на 1 квітня 2025 року норматив достатності капіталу банківської системи залишався на рівні близько 16%, що є комфортним і достатнім показником для забезпечення фінансової стійкості банків. Лише один невеликий банк тимчасово порушував установлений норматив, що не мало суттєвого впливу на загальний стан сектора [23]. Такий рівень капіталізації створює запас міцності для банків у разі погіршення макроекономічної ситуації або реалізації додаткових ризиків.

У травні 2025 року було оприлюднено оновлену методологію стрес-тестування для 21 системно важливого банку, а вже з червня розпочинається відповідна перевірка. За результатами стрес-тестування банки з недостатнім рівнем капіталу повинні будуть подати програми докапіталізації, реалізацію яких необхідно завершити до кінця 2025 року. Такі заходи спрямовані на підвищення стійкості банківського сектору та його готовності до можливих негативних сценаріїв розвитку економіки.

Крім того, банківські установи мають забезпечити накопичення капіталу для виконання нових регуляторних вимог Європейського Союзу та реалізації стратегічних планів з розвитку кредитування. Водночас збереження невизначеності у податковій політиці може стримувати інвестиційну активність банків і впливати на темпи розширення кредитних операцій у середньостроковій перспективі. У цьому контексті важливою є послідовна та передбачувана регуляторна політика держави.

Національний банк України продовжує інтеграцію європейських пруденційних стандартів, зокрема найближчим часом планується впровадження вимоги щодо левериджу після завершення тестового періоду. Це сприятиме підвищенню прозорості та стійкості банківських балансів, а

також наближенню національної системи банківського регулювання до стандартів ЄС.

У першому кварталі 2025 року банківський сектор України загалом продовжив демонструвати ознаки стабільності та поступового зростання, попри скорочення кількості платоспроможних банків до 60 установ. Обсяги загальних і чистих активів залишалися на високому рівні, хоча й зазнали незначного квартального скорочення – відповідно на 0,6% та 0,5%. Це зниження має переважно технічний характер і пояснюється переоцінкою валютних позицій на тлі зміцнення гривні, а не погіршенням операційної діяльності банків.

Таблиця 2.3

Динаміка показників (річна зміна, %)

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	I кв. 2025
Загальні активи	3.9%	3.7%	11.3%	6.9%	15.2%	21.9%	13.8%	-0.6%
Чисті активи	1.9%	9.7%	22.1%	12.6%	14.6%	25.2%	16.0%	-0.5%
Кредити суб'єктам господарювання (валові)	6.4%	-10.6%	-8.8%	5.7%	1.2%	-2.1%	9.0%	2.7%
Чисті кредити суб'єктам господарювання	-0.3%	-6.1%	4.1%	28.3%	-5.6%	12.6%	5.2%	5.6%
Кредити фізичним особам (валові)	18.7%	6.3%	6.9%	19.1%	21.4%	10.3%	21.1%	8.7%
Кредити фізичним особам (чисті)	23.9%	25.4%	4.2%	34.2%	17.0%	6.6%	39.0%	6.7%
Кошти суб'єктів господарювання	5.9%	2.7%	13.9%	51.5%	17.8%	40.2%	17.5%	-1.6%
Кошти фізичних осіб	7.8%	11.1%	22.7%	33.5%	26.2%	21.6%	7.2%	6.3%

Джерело: побудовано автором на основі [43]

Кредитна активність банківського сектору зберігала позитивну динаміку. Найбільш інтенсивне зростання спостерігалось у сегменті кредитів у національній валюті, зокрема для малого та середнього бізнесу. Збільшення обсягів кредитування МСП, зростання частки довгострокових позик, а також активізація роздрібного кредитування фізичних осіб свідчать про поступове відновлення внутрішнього попиту, підвищення рівня довіри до банківської системи та посилення її ролі у підтримці економічного розвитку країни.

Помітним є також розширення депозитної бази, передусім за рахунок вкладів населення, які за квартал зросли на 6,3%. Це зростання є важливим джерелом фондування для банків та ознакою збереження економічної активності населення. Частка строкових депозитів також зростає, що позитивно впливає на стабільність ліквідності в системі.

Загальна структура балансу залишається збалансованою, із зростанням ключових показників прибутковості та поступовим зміцненням якості кредитного портфеля. На тлі збереження макрофінансової стабільності та помірної монетарної політики, банківський сектор демонструє адаптивність до нових регуляторних умов і економічного середовища.

2.2. Аналіз фінансової стійкості та ліквідності українських банків

Ефективність функціонування банківської системи значною мірою визначається довірою клієнтів до її стабільності та здатності своєчасно виконувати зобов'язання. Високий рівень фінансової надійності банків формує позитивні очікування споживачів щодо стабільності, особливо в умовах кризових подій чи воєнного стану. Сучасні виклики стимулюють активне впровадження цифрових технологій, що змінюють модель надання банківських послуг і зумовлюють розширення інструментів дистанційного обслуговування. Водночас питання безпеки продовжує відігравати ключову

роль у процесі вибору банківської установи, що підтверджується динамікою переваг споживачів у кризові періоди.

Забезпечення фінансової стійкості банків здійснюється відповідно до нормативних вимог регулятора – Національного банку України, який визначає набір ключових індикаторів для оцінки платоспроможності та ліквідності фінансових установ. Ці індикатори регулярно переглядаються, враховуючи уроки як внутрішніх, так і глобальних економічних потрясінь. Банківська криза, яка мала місце в Україні у попередні роки, виявила недостатність чинних підходів до оцінки капіталізації та ризиків і актуалізувала потребу у запровадженні більш жорстких нормативів.

На тлі асоційованого членства України в Європейському Союзі та початку активної фази адаптації вітчизняного банківського законодавства до європейських стандартів, НБУ впровадив рекомендовані МВФ Індикатори фінансової стійкості (ІФС). Ці показники характеризують поточний стан фінансових установ з різних секторів (депозитних корпорацій, страхових компаній, пенсійних фондів та ін.), дозволяючи отримати комплексну оцінку системної стійкості. З 2024 року НБУ офіційно застосовує такі ІФС, як капітал першого рівня до зважених за ризиком активів, відношення непрацюючих кредитів до капіталу, дохідність активів, частка ліквідних активів у короткострокових зобов'язаннях тощо.

Крім того, підписання Меморандуму про економічну та фінансову політику з МВФ у червні 2023 року стало каталізатором для оновлення підходів до формування капіталу банків. Відповідно до норм Регламенту ЄС № 575, було запроваджено нову трирівневу систему вимог до капіталу: нормативна достатність капіталу, коефіцієнт левериджу та обмеження щодо великих ризиків. В українських реаліях ці нормативи були встановлені на вищому рівні, ніж у країнах ЄС: 10% для регулятивного капіталу, 7,5% для капіталу першого рівня та 5,75% для основного капіталу. У порівнянні, аналогічні вимоги ЄС становлять 8%, 6% та 4,5% відповідно [37, с. 110].

Незважаючи на продовження воєнного стану, банківська система України демонструє здатність утримувати нормативи достатності капіталу на стабільному рівні. Фінансова інформація, оприлюднена НБУ, свідчить, що більшість банків перевищують мінімальні вимоги, іноді майже вдвічі. Це свідчить про накопичену стійкість банківського сектору, сформовану завдяки зусиллям регулятора, зростанню внутрішньої ефективності банків та загальній макрофінансовій адаптації до європейських стандартів.

Ліквідність банківської системи є одним з ключових індикаторів її стійкості та здатності ефективно виконувати функції фінансового посередництва. У контексті воєнного стану та підвищених макроекономічних ризиків, аналіз щоденної динаміки кореспондентських рахунків у НБУ дозволяє зрозуміти, наскільки своєчасно та збалансовано банки управляють ресурсами, реагують на фіскальні вилучення, попит на готівку та інтервенції регулятора.

Таблиця 2.4

Оперативна ліквідність банківської системи (червень 2025)

Дата	Коррахунки банків (на початок дня), млн грн	Зміна за день	Монетарні операції НБУ, млн грн	Автономні чинники, млн грн
18.06	258 619	+28 528	22 213	6 316
17.06	230 090	-41 806	-44 207	2 401
16.06	271 896	-6 344	-36 124	29 781
13.06	278 240	-419	-5 963	5 544
12.06	278 658	-1 260	-4 058	2 798

Джерело: побудовано автором на основі [31]

Представлена таблиця містить оперативні дані за кілька останніх банківських днів червня 2025 року, відображаючи зміну залишків коштів на

коррахунках банків, а також вплив двох головних джерел змін монетарних операцій Національного банку та автономних чинників, таких як податкові платежі, готівкові операції та діяльність Держказначейства. Порівняння їх дозволяє визначити основні рушії зміни обсягів ліквідності й оцінити гнучкість реагування центрального банку [31, с. 648].

Аналіз динаміки ліквідності у червні 2025 року демонструє, що банківська система України залишалася здатною підтримувати необхідний рівень вільних коштів попри суттєві обсяги щоденних вилучень ліквідності. Найбільше падіння залишків на коррахунках відбулося 17 червня, коли вони зменшилися майже на 42 млрд грн, здебільшого через масштабне вилучення ресурсів через монетарні операції НБУ. Водночас вже наступного дня система швидко відновила частину обсягів, що свідчить про високу гнучкість інструментів регулятора. Позитивну роль у балансуванні ліквідності відігравали й автономні чинники насамперед повернення коштів через канали казначейства або зменшення готівкових вилучень, що на окремі дні забезпечували до 30 млрд грн приросту ліквідності (наприклад, 14 червня). Це дозволяло НБУ не надто часто вдаватися до рефінансування або тендерної підтримки. У підсумку, попри волатильність, рівень ліквідності залишався стабільним, і система не зазнавала стресових шоків, а отже зберігала достатній обсяг коштів для забезпечення платоспроможності, розрахунків та виконання кредитних зобов'язань. Такий стан підтверджує як правильність дій НБУ, так і поступове відновлення саморегуляції банківського сектору [9, с. 132].

Фінансова стійкість банківської системи є фундаментальним чинником її надійності, особливо в умовах воєнного стану, що триває в Україні з 2022 року. Забезпечення належного рівня капіталу виступає одним із ключових завдань Національного банку України як регулятора. З огляду на необхідність адаптації до європейських стандартів, протягом останніх років в Україні поступово впроваджуються норми, які відповідають підходам Базельського комітету та Регламенту ЄС № 575.

Представлена таблиця відображає динаміку основних пруденційних нормативів капіталу банків України в період 2021-2024 років. У таблиці простежується не лише зміна обсягу регулятивного капіталу в абсолютному вираженні, але й розраховані коефіцієнти достатності різних рівнів капіталу, зокрема нормативи основного капіталу, капіталу першого рівня та регулятивного капіталу загалом. Починаючи з 2023 року, в структурі показників з'явилися додаткові нормативи, що відображає поглиблення вимог до стійкості банків відповідно до міжнародної практики.

Протягом 2021-2024 років банківський сектор України демонструє впевнене зростання рівнів капіталізації, навіть попри вплив зовнішніх кризових факторів, зокрема широкомасштабної війни.

Таблиця 2.5

Динаміка пруденційних нормативів капіталу банків України за 2021–2024 рр.

Показники	2021 (на 01.12)	2022 (на 01.12)	2023 (на 01.12)	2024 (на 01.12 / 01.08)
Регулятивний капітал (млн грн)	213 309,3	210 409,1	269 881,7	267 455,8 (на 01.12)
Норматив достатності регулятивного капіталу ($\geq 10\%$)	21,44	19,16	25,41	19,85 (на 01.08)
Норматив достатності основного капіталу ($\geq 7\%$)	14,45	13,80	14,67	11,96 (на 01.08)
Норматив достатності регулятивного капіталу ($\geq 8,5\%$)	–	–	–	17,43
Норматив достатності капіталу 1 рівня ($\geq 7,5\%$)	–	–	–	17,01
Норматив достатності основного капіталу 1 рівня ($\geq 5,625\%$)	–	–	–	17,0

Джерело: побудовано автором на основі [43]

В абсолютному вираженні обсяг регулятивного капіталу банківського сектору України продемонстрував суттєве зростання: з рівня близько 210–213 млрд грн у 2021–2022 роках він збільшився майже до 270 млрд грн у 2023–2024 роках. Така динаміка свідчить про поступове відновлення капіталізаційної бази банків після кризових періодів, а також про здатність банківської системи акумулювати власні ресурси для покриття ризиків і підтримки подальшого розвитку. Зростання регулятивного капіталу стало можливим завдяки прибутковій діяльності банків, обмеженню виплати дивідендів, а також реалізації заходів з докапіталізації окремих установ.

Водночас у 2024 році спостерігалось певне зниження показників достатності (адекватності) капіталу, незважаючи на зростання його абсолютного обсягу. Така тенденція може бути пов'язана з низкою чинників, зокрема з підвищеним податковим навантаженням на банківський сектор, змінами у структурі активів та збільшенням частки операцій з вищим рівнем ризику. Крім того, активізація кредитування та розширення операційної діяльності банків призводили до зростання ризикозважених активів, що, відповідно, впливало на відносні показники достатності капіталу [43].

Незважаючи на зазначене, показники достатності регулятивного капіталу та основного капіталу українських банків стабільно перевищують мінімально встановлені нормативи Національного банку України. Більше того, у 2024 році ці показники майже вдвічі перевищували нові базові нормативи Європейського Союзу, що свідчить про наявність значного запасу фінансової стійкості в банківській системі. Такий запас міцності сформовано завдяки впровадженню більш жорстких стандартів управління ризиками, поступовому очищенню кредитних портфелів від проблемної заборгованості, нарощуванню якісних активів та модернізації підходів до оцінки ризиків.

Загалом рівень капіталізації банківського сектору України дозволяє банкам ефективно протистояти можливим шокам, виконувати регуляторні вимоги та створює передумови для подальшого розвитку кредитування й інтеграції банківської системи до європейського фінансового простору.

**Динаміка індикаторів фінансової стійкості та довідкових даних (згідно
ССДД Плюс) за 2022–2024 роки (%)**

Показники	2022Q3	2022Q4	2023Q3	2023Q4	2024Q3	2024Q4
Капітал 1 рівня до зважених за ризиком активів	12,75	13,12	14,76	12,24	15,72	16,92
Співвідношення капіталу 1 рівня до активів	5,58	5,18	5,11	4,54	6,76	6,94
Непрацюючі кредити без урахування резервів до капіталу	24,45	34,42	26,25	26,79	25,76	22,13
Непрацюючі кредити до сукупних валових кредитів	33,63	38,12	37,87	37,35	32,34	30,29
Норма прибутку на активи	0,70	1,48	6,71	6,08	6,54	5,90
Ліквідні активи до короткострокових зобов'язань	88,8	–	–	–	–	–
Чиста відкрита позиція в іноземній валюті до капіталу	43,70	45,60	39,94	39,93	5,49	4,72
Ціни на житлову нерухомість (індекс цін на житло), млн грн	143,70	147,10	166,90	170,90	186,80	193,30

Джерело: побудовано автором на основі [43]

З появою у 2024 році нових показників достатності капіталу першого рівня та основного капіталу першого рівня, НБУ фактично синхронізував методику моніторингу фінансової стійкості з європейською практикою. Фінансова стійкість банківської системи України є ключовим чинником її надійності, довіри вкладників і здатності виконувати макрофінансову функцію в умовах невизначеного середовища. Після початку повномасштабної війни в 2022 році на перший план вийшла потреба постійного моніторингу та адаптації системних індикаторів стабільності. У цьому контексті важливу роль відіграє імплементація Стандартів Спеціальних даних Плюс (ССДД Плюс) відповідно до рекомендацій МВФ.

Наведена таблиця містить ключові індикатори фінансової стійкості банківського сектору України за період з третього кварталу 2022 року до четвертого кварталу 2024 року. У ній відображено динаміку показників, які відображають якість капіталу, прибутковість, структуру активів і пасивів, рівень проблемних кредитів, валютні ризики та ситуацію на ринку нерухомості. Таке комплексне представлення дозволяє не лише простежити загальні тренди, а й оцінити глибину змін, що відбуваються у секторі, внаслідок як внутрішніх, так і зовнішніх шоків.

Аналіз динаміки індикаторів фінансової стійкості за 2022–2024 роки демонструє адаптаційну здатність банківської системи до воєнних викликів, а також її поступову стабілізацію на фоні глибоких шоків. Рівень капіталу першого рівня (Tier 1) щодо ризикозважених активів у 2024 році суттєво перевищує регуляторні вимоги, досягнувши 16,92% у IV кварталі, що свідчить про консервативну політику банків щодо нарощування капіталу в умовах підвищених ризиків.

Водночас спостерігається позитивна тенденція до зменшення частки непрацюючих кредитів, як у відношенні до капіталу, так і до валових кредитів загалом. Це є індикатором оздоровлення кредитного портфеля та посилення кредитної дисципліни. Показник норми прибутку на активи стабілізувався на рівні близько 6% у 2023–2024 роках, що є ознакою зростання прибутковості операцій банків навіть у період економічної невизначеності.

Важливим чинником є різке зниження відкритої валютної позиції у 2024 році – до 4,72%, що знижує валютні ризики та підвищує стійкість сектору до курсових коливань. Паралельно з цим, на фоні загального економічного поживавлення спостерігається стійке зростання цін на житло, що відображено у відповідному індексі – з 143,7 млн грн у 2022 році до понад 193 млн грн у кінці 2024 року.

Загалом, наведені індикатори свідчать про суттєве зміцнення ключових позицій фінансової стабільності банків України за останні два роки, що

відображає ефективну макропруденційну політику НБУ та адаптивність банків до умов довготривалої кризи.

Фінансова ефективність банківської системи є однією з головних умов її життєздатності в умовах невизначеного економічного середовища. Показники прибутковості такі як чистий прибуток, рентабельність активів і рентабельність капіталу є базовими індикаторами фінансової стійкості банків і здатності до забезпечення капітального зростання, підтримки ліквідності та створення ресурсної бази для кредитування економіки.

Особливої уваги ці індикатори набули в умовах війни, коли ризики неплатежів, збитків від втрати активів і невизначеність ринків зросли. У цьому контексті доцільно простежити динаміку ключових параметрів прибутковості банків України за період 2022–2025 років. Представлена таблиця відображає зміну показників ефективності на початок кожного року, що дозволяє оцінити стійкість банківського сектору в періоди зростання економічних ризиків і реагування банків на зовнішні виклики.

Таблиця 2.7

Аналіз прибутку та показників рентабельності банків в Україні

Показник	01.02.2022	01.02.2023	01.02.2024	01.02.2025	Темпи приросту за 2024 рік, %
Чистий прибуток/збиток банківського сектору (млн грн)	7145	14694	16762	27971	391,5
Рентабельність активів, %	4,2	7,47	6,88	5,75	136,9
Рентабельність капіталу, %	33,31	78,72	66,02	50,23	150,8

Джерело: побудовано автором на основі [43]

Динаміка показників прибутковості банківського сектору України переконливо свідчить про здатність фінансових установ ефективно функціонувати та адаптуватися до складних умов зовнішньої турбулентності й воєнного стану. Попри суттєві макроекономічні виклики, зростання ризиків та обмеження економічної активності, банки змогли не лише зберегти

стабільність, а й забезпечити суттєве покращення фінансових результатів. Зокрема, спостерігається стійке зростання чистого прибутку банківського сектору, який упродовж 2024 року збільшився майже в чотири рази – з 7,1 млрд грн до майже 28 млрд грн. Така позитивна динаміка зумовлена як розширенням обсягів банківських операцій, так і підвищенням ефективності управління доходами та витратами.

Зростання прибутковості банків значною мірою пояснюється оптимізацією витратної частини, посиленням операційної дисципліни, а також активним використанням можливостей на фінансових ринках. Важливу роль відіграла участь банків у валютних операціях та операціях із цінними паперами, зокрема з державними борговими інструментами, що забезпечувало стабільні джерела доходів в умовах обмеженого кредитування. Крім того, поступове відновлення платіжної активності та розвиток комісійних сервісів сприяли диверсифікації доходів.

Рентабельність активів, хоча й дещо знизилася у 2024 році порівняно з попереднім роком, залишилася на високому рівні – 5,75%. Це свідчить про ефективне використання банками наявної ресурсної бази та здатність генерувати прибуток навіть за умов зростання операційних витрат і підвищеної невизначеності. Аналогічну тенденцію демонструє і показник рентабельності капіталу, який зменшився з пікового значення 2023 року (78,72%) до 50,23% на початку 2025 року. Незважаючи на це скорочення, рівень рентабельності капіталу залишається суттєво вищим за середньоєвропейські показники, що дозволяє оцінювати фінансовий стан українських банків як загалом стійкий і ефективний.

Отже, наведені дані підтверджують, що банківський сектор України не лише зберіг прибутковість у період глибокої економічної та воєнної кризи, а й значною мірою посилив фінансову ефективність своєї діяльності. Це формує важливе підґрунтя для подальшого відновлення кредитування, активізації інвестиційних процесів та зміцнення ролі банків як одного з ключових драйверів відбудови та сталого розвитку національної економіки.

2.3. Вплив війни та економічної кризи на банківський сектор

Українська банківська система наразі переживає безпрецедентний виклик, спричинений повномасштабною війною, що докорінно трансформувала умови її функціонування. Збройна агресія призвела до суттєвих макроекономічних дисбалансів, що, у свою чергу, негативно позначились на стабільності роботи банківських установ: було зафіксоване зменшення ліквідності, зростання рівнів кредитних, операційних та загальних системних ризиків, а також виникли нові загрози для фінансової безпеки країни. Економічне зниження, зростання інфляційного тиску й відтік капіталу ще більше ускладнили функціонування банківського сектору. Крім того, частина банківських підрозділів зазнала фізичних руйнувань або опинилася на тимчасово окупованих або прифронтових територіях, що обмежило доступ до інфраструктури та операційних процесів.

У цих умовах Національний банк України зіткнувся з надзвичайно важливим завданням – збереження макрофінансової стабільності, недопущення панічних настроїв серед вкладників, підтримка стабільної роботи платіжної інфраструктури та утримання національної валюти від надмірної девальвації. Уже в перші дні війни регулятор ухвалив низку кризових заходів, які включали фіксацію валютного курсу, запровадження валютних та капітальних обмежень, контроль за готівковим обігом та забезпечення стійкості міжбанківського ринку. Частина цих обмежень, з огляду на триваючу фазу військової загрози, зберігається дотепер. Також НБУ активізував програми рефінансування, тимчасово послабив окремі регуляторні вимоги, а також посилив нагляд за діяльністю банків.

Такі оперативні дії дали змогу уникнути системної банківської кризи та забезпечити стабільне функціонування базових фінансових сервісів, зокрема розрахункових і платіжних систем. Водночас, рівень довіри громадян до банківського сектору залишається відносно високим завдяки вчасному реагуванню регулятора. Проте макроекономічна невизначеність і

динамічність подій змушують фінансові установи постійно адаптувати свої стратегії ризик-менеджменту. Особливої уваги потребує стан банківської ліквідності: скорочення обсягів депозитів, погіршення платіжної дисципліни позичальників та зміни інвестиційного профілю банків спричинили додаткові виклики для стабільного функціонування установ.

Одним із найвідчутніших наслідків війни є збільшення обсягів проблемної заборгованості (NPL), що змусило банки зосередитися на безпечних фінансових інструментах – державних облігаціях та депозитних сертифікатах НБУ. Такий підхід дозволяє утримувати фінансову рівновагу, проте обмежує можливості реального сектору щодо залучення кредитних ресурсів. Примітно, що поступове зниження частки непрацюючих кредитів у структурі кредитного портфеля (від 38,1% на початку 2023 року до 30,3% на початок 2025 року) вказує на позитивну динаміку в сфері управління проблемною заборгованістю [10, с. 65].

Окрему увагу заслуговують виклики для монетарної політики, які сформувались унаслідок війни. Надлишкова ліквідність банків, що виникла через скорочення кредитування та нарощування інвестицій у інструменти НБУ, стала проблемою для ефективної реалізації грошово-кредитної політики. Наявність великого обсягу нереалізованих банківських ресурсів може стримувати економічне зростання, а їх одномоментне вливання в економіку – спричинити інфляційні шоки.

Воєнні події позначилися й на фінансових результатах банків: показники рентабельності активів (ROA) та капіталу (ROE) у 2022 році суттєво знизилися, зокрема, ROE на певному етапі набув від'ємного значення, свідчачи про збитковість діяльності більшості установ. Однак із плином часу банківська система поступово адаптувалась до нових умов, і вже станом на початок 2025 року рівень прибутковості банків вийшов на позитивну траєкторію з тенденцією до стабілізації.

У поточних умовах показник рентабельності власного капіталу (ROE) банківської системи України досягнув рівня 29,07%, а рентабельність активів

(ROA) зросла до 3,35%. Така позитивна динаміка свідчить про здатність вітчизняних банків адаптуватися до викликів кризового періоду та ефективність реалізованих антикризових рішень. Одним із ключових напрямів стабілізації фінансового сектору є посилення контролю за фінансовими потоками. У контексті війни значно активізувався рух капіталу як всередині держави, так і за її межі, що супроводжується додатковими загрозами для фінансової стабільності. Відтак Національний банк України впровадив розширений пакет наглядових та контрольних заходів, спрямованих на недопущення незаконного переміщення коштів, відмивання доходів та фінансових маніпуляцій.

Як наголошує Волкова В.В., у кризових обставинах найрезультативнішими стратегіями є диверсифікація фінансових ресурсів, зменшення частки ризикованих активів та застосування інновацій у сфері управління ліквідністю. У дійсності українські банки під час війни обережніше підходять до інвестування, віддаючи перевагу стабільним інструментам таким як ОВДП та депозитні сертифікати НБУ. Цей підхід дозволяє зберігати стабільність, знижуючи ймовірність банкрутства в умовах високої невизначеності [4, с. 110].

Поза суто економічними й фінансовими аспектами, серйозного значення набуває питання кібербезпеки. В умовах війни банки України стали об'єктами цілеспрямованих кібератак, які мали на меті блокування операційної діяльності, крадіжку персональних даних клієнтів, маніпуляції з транзакціями та дестабілізацію цифрової інфраструктури. За оцінками НБУ, у 2023 році кількість кіберінцидентів у фінансовому секторі зросла на 80% порівняно з довоєнним рівнем. Головними цілями таких атак є підриг довіри до банків, компрометація конфіденційної інформації та виведення фінансових систем з ладу.

Для протидії цим загрозам банки активно інтегрують сучасні технології кіберзахисту. Це, зокрема, багаторівнева автентифікація користувачів, застосування штучного інтелекту для виявлення підозрілої активності,

використання блокчейн-рішень для забезпечення прозорості транзакцій. Все більше українських банків впроваджують системи поведінкового аналізу клієнтів, які дозволяють у режимі реального часу виявляти нетипову активність і реагувати на потенційні загрози. Важливу роль у зміцненні кіберзахисту відіграє також міжнародна співпраця. Зокрема, ЄБРР надає підтримку у вигляді грантів, що сприяє реалізації системних рішень з безпеки вітчизняної банківської інфраструктури.

З огляду на це, забезпечення стійкості банківської системи в умовах воєнного стану потребує багатокомпонентного підходу. Поєднання оперативних антикризових заходів, технологічного оновлення, моніторингу ризиків та активної регуляторної політики дозволяє зберігати функціональну цілісність фінансової системи. Попри значні випробування, банківський сектор України продовжує виконувати свої ключові функції, підтримуючи економіку країни та довіру громадян.

Таблиця 2.9

Динаміка частки непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі України під час дії воєнного стану

Показник	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025
Обсяг NPL, млрд грн	345,1	432,1	422,4	393,2
Частка NPL у кредитному портфелі, %	30,0	38,1	37,4	30,3

Джерело: побудовано автором на основі [34]

Аналіз динаміки кредитного портфеля банківського сектору України свідчить про суттєве зростання частки непрацюючих кредитів у 2022–2023 роках – з близько 30% на початку 2022 року до пікового рівня 38,1% у січні 2023 року. Такий різкий приріст проблемної заборгованості став прямим наслідком деструктивного впливу повномасштабних військових дій на економічну активність країни, фінансовий стан підприємств і домогосподарств, а також на операційну спроможність банків. Руйнування виробничих потужностей, порушення логістичних ланцюгів, скорочення

доходів населення та вимушена міграція призвели до погіршення платоспроможності значної частини позичальників, що безпосередньо відобразилося на якості кредитних портфелів банків.

Водночас уже упродовж 2024 року в банківському секторі почала формуватися позитивна тенденція до поступового зниження частки непрацюючих кредитів. Станом на 1 січня 2025 року рівень NPL знизився майже до довоєнного значення і становив 30,3%, що можна розглядати як важливий індикатор стабілізації кредитного ринку. Таке покращення свідчить про відновлення кредитної дисципліни позичальників, активізацію процесів реструктуризації заборгованості, а також підвищення ефективності систем управління кредитними ризиками в банківських установах. Важливу роль у цьому процесі відіграли регуляторні послаблення та рекомендації Національного банку України, спрямовані на підтримку позичальників і збереження фінансової стабільності банківського сектору [34].

Окремої уваги заслуговує той факт, що у 2024 році відбулося одночасне скорочення не лише відносного показника, а й абсолютного обсягу непрацюючих кредитів – з 432,1 млрд грн до 393,2 млрд грн. Це свідчить про цілеспрямовані та системні зусилля банків щодо мінімізації кредитних втрат, активного списання безнадійної заборгованості, продажу проблемних активів, а також покращення якості кредитних портфелів. Водночас ефективний банківський нагляд з боку НБУ сприяв підвищенню прозорості та дисципліни у сфері управління ризиками. Загалом зазначені тенденції свідчать про поступове оздоровлення кредитного портфеля банківської системи України та створюють передумови для подальшого розширення кредитування економіки на більш стійкій та збалансованій основі.

Висновки до розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи проведено комплексний аналіз сучасного стану банківської системи України в умовах воєнної та економічної нестабільності. Дослідження динаміки та структури банківського

сектору показало, що, незважаючи на значні зовнішні виклики, банківська система зберігає функціональну спроможність та відіграє важливу роль у підтриманні фінансової стабільності держави.

Аналіз кількісних та структурних змін у банківському секторі засвідчив тенденцію до скорочення кількості банківських установ, що зумовлено процесами консолідації, посиленням регуляторних вимог та оптимізацією структури ринку. Водночас зростає роль системно важливих і державних банків, які акумулюють значну частку активів і зобов'язань.

Оцінка динаміки активів, кредитного портфеля та депозитної бази свідчить про поступове відновлення кредитної активності банків, зокрема у сегментах корпоративного та роздрібного кредитування, а також про збереження довіри населення до банківської системи. Разом із тим структура активів характеризується значною часткою державних цінних паперів і депозитних сертифікатів, що обмежує можливості банків щодо повноцінного фінансування реального сектору економіки. Аналіз фінансової стійкості та ліквідності банків показав, що банківський сектор України загалом дотримується встановлених регуляторних нормативів, має достатній рівень капіталізації та ліквідних активів. Позитивною тенденцією є скорочення частки непрацюючих кредитів, що свідчить про покращення якості кредитного портфеля та результативність заходів з управління ризиками.

Водночас встановлено, що війна та економічна криза суттєво впливають на діяльність банківських установ, зумовлюючи зростання ризиків, підвищення вартості фінансових ресурсів, зниження інвестиційної активності та зміну поведінки клієнтів.

Отже, результати аналізу, проведеного у другому розділі, свідчать про відносну стійкість банківської системи України до кризових явищ, водночас вказують на наявність структурних проблем і ризиків, що потребують подальшого удосконалення механізмів державного регулювання та впровадження стратегічних заходів розвитку, які будуть обґрунтовані у третьому розділі кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Виклики та загрози функціонуванню банківської системи в умовах невизначеності

Повномасштабна війна в Україні зумовила глибоку економічну дестабілізацію, що виявилася у різкому зростанні інфляційного тиску, суттєвих коливаннях валютного курсу та загальному зниженні ділової активності. Такі виклики створили критичні ризики для банківського сектору, який зіткнувся з падінням платоспроможності позичальників, погіршенням якості активів і, відповідно, зростанням рівня кредитних втрат. Сукупність факторів від військової агресії до наслідків пандемії COVID-19 продемонструвала високий ступінь вразливості фінансової системи.

Умови макроекономічної нестабільності призводять до стрімкого зростання кількості прострочених зобов'язань, що негативно позначається на прибутковості банків. На тлі девальвації національної валюти банки зазнають валютних втрат, особливо у випадках надання кредитів в іноземній валюті, що ускладнює виконання ними зобов'язань перед вкладниками та інвесторами. Одночасно інфляція знецінює заощадження громадян, знижуючи привабливість банківських продуктів [15, с. 17].

В умовах високої турбулентності Національний банк України, як ключовий регулятор, змушений впроваджувати жорсткіші підходи до нагляду підвищення вимог до капіталу, нарощення резервів під кредитні ризики, обмеження у видачі нових позик. Такі заходи, з одного боку, посилюють фінансову дисципліну в системі, а з іншого обмежують доступ бізнесу до фінансування, що стримує економічне зростання.

Ключовою загрозою залишається зниження довіри до банків, що провокує відтік депозитів, особливо у регіонах, наближених до зони бойових

дій. Крім того, фізичне знищення елементів банківської інфраструктури офісів, банкоматів, серверних центрів значно ускладнило повноцінне обслуговування клієнтів. Це особливо помітно у віддалених районах, де доступ до фінансових послуг був обмежений навіть у мирний час.

Макрошоки – інфляційні сплески та девальвація – безпосередньо тиснуть на вартість фондування і процентні спреди банків, знижують реальну дохідність активів і підвищують чутливість клієнтів до ціни. У такій динаміці ключовими орієнтирами стають індекс споживчих цін, курс національної валюти та політика центрального банку за обліковою ставкою. Операційні рішення банку зводяться до більш частого перегляду цінових політик, активного управління розривами за строками та валютами через ALM-інструменти, формування додаткових буферів ліквідності й пріоритизації активів із коротшим періодом перецінки ставки.

Кредитний ризик проявляється через погіршення платоспроможності позичальників, перехід кредитів до стадій 2-3 та приріст NPL, що вимагає підвищення витрат на резерви (CoR) і прямо впливає на капітал. Ефективна відповідь передбачає таргетовані реструктуризації для життєздатних клієнтів, посилення скорингу з урахуванням галузевих шоків і географічних ризиків, а також проактивне формування підвищених резервів на портфелях «під стресом». Додатково важливою є робота з заставою: перегляд LTV, оновлена оцінка ліквідності забезпечення, оперативні юридичні процедури.

Ризики ліквідності та безперервності платежів загострюються при відтоках депозитів і обмеженому доступі до ринків капіталу. Показники LCR/NSFR, структура та концентрація фондування, нетто-приплив за сегментами клієнтів слугують «ранніми дзвінками». Банки відповідають диверсифікацією джерел коштів (роздріб/МСБ/корпоратив + міжбанк + рефінанс), лімітами на контрагентів і підтримкою підвищеної готівкової позиції для роботи інкасо та касових вузлів у нестабільних регіонах. Практика щотижневих мікрострес-тестів на відтік і блок-сценарії допомагає швидко переналаштовувати ліміти (таблиця 3.1).

Ключові виклики для банків у період невизначеності та базові відповіді

Загроза	Як проявляється	Що відстежувати	Короткі дії банку
Макрошоки (інфляція, курс)	Здорожчання ресурсів, тиск на маржу	ІСЦ, курс, ставка НБУ	Перегляд ціноутворення, ALM-хеджування, додаткові буфери ліквідності
Кредитний ризик / NPL	Погіршення платоспроможності, зростання резервів	Частка Stage 2–3/NPL, CoR	Таргетовані реструктуризації, посилення скорингу, підвищені резерви
Ліквідність і платежі	Відтік депозитів, касові розриви	LCR/NSFR, відтік retail/corp	Диверсифікація фондування, ліміти на контрагентів, запас готівки
Операційна безперервність та кіберризик	Перебої енергії/зв'язку, кіберінциденти	Uptime, RTO/RPO, кількість інцидентів	DR-сайти, резервне живлення/зв'язок, MFA/EDR/SIEM, тренінги персоналу
Довіра клієнтів / репутація	Відтік депозитів, скарги	NPS/CSI, чистий приплив депозитів	Прозора комунікація, гарантійні меседжі, підвищення якості сервісу

Джерело: побудовано автором на основі [15]

Операційна безперервність і кіберзахист стають критичною умовою довіри, коли електро- й телеком-перебої накладаються на зростання кіберзагроз. Тут визначальними є показники доступності ключових систем (uptime), цільові RTO/RPO для платіжних сервісів, статистика інцидентів і середній час реагування. Типова конструкція захисту включає резервні дата-центри або хмарні DR-потужності, резервне живлення та канали зв'язку для відділень і процесингових вузлів, обов'язкові MFA/EDR/SIEM, регулярні навчання персоналу з фішингових симуляцій і чіткі плани реагування на інциденти з відповідальністю команд.

Довіра та репутація «м'яка», але системоутворююча складова стабільності. В умовах підвищеної невизначеності клієнти швидко реагують на чутки, які можуть спричинити локальні відтоки. Регулярні вимірювання NPS/CSI, прозора комунікація щодо ліквідності, гарантій і режимів роботи

каналів, оперативне вирішення скарг і «людяні» сценарії підтримки вразливих клієнтів знижують репутаційний ризик і стабілізують ресурсну базу. Тут важлива інтеграція фронту й бек-офісу: обіцянки комунікацій мають бути технічно та процедурно забезпечені. Наслідки бойових дій також відчутно позначилися на транспортній, енергетичній та виробничій інфраструктурі, що завдало удару по ланцюгах постачання, спричинило масові зупинки підприємств і відповідне скорочення економічної активності. Як наслідок, банки стикаються не лише зі зниженням попиту на кредитування, але й з підвищенням частки проблемних кредитів (NPL), що суттєво впливає на фінансову стабільність.

Для пом'якшення таких негативних впливів необхідні системні дії як з боку держави, так і з боку фінансових інституцій. Йдеться про створення ефективних антикризових механізмів підтримки банків, забезпечення макроекономічної стабільності, модернізацію інфраструктури нагляду та підвищення фінансової грамотності населення. Відновлення довіри до банківської системи, забезпечення ліквідності та реінтеграція постраждалих регіонів у фінансову систему ключові умови для післявоєнного відновлення економіки та зміцнення її стійкості.

Пошкодження критичної інфраструктури внаслідок бойових дій створює серйозні логістичні труднощі для функціонування банківської системи. Ускладнений процес транспортування готівки та інших матеріальних цінностей суттєво підвищує операційні витрати банківських установ і спричиняє затримки в обслуговуванні клієнтів, особливо у регіонах, які зазнали активних руйнувань. Така ситуація послаблює спроможність банків виконувати стандартні фінансові операції у звичному режимі.

Крім того, перебої з електропостачанням, обмежений доступ до мереж зв'язку та нестабільна ІТ-інфраструктура значно знижують рівень захищеності банківських систем. У результаті банки стають вразливішими до кіберзагроз. Війна виступає не лише як фізична загроза, але й як інформаційна – кіберзлочинці використовують загальну дестабілізацію для

проведення атак, спрямованих на крадіжку конфіденційних даних, злам банківських мереж, вимагання коштів або дестабілізацію ключових систем.

Серед основних типів атак, що зафіксовані останніми роками фішинг, використання шкідливого програмного забезпечення (зокрема програм-вимагачів), DDoS-атаки та несанкціоноване втручання у внутрішні мережі банків. Наслідки таких атак можуть бути катастрофічними: від фінансових втрат і порушення діяльності до втрати довіри з боку клієнтів і репутації.

З огляду на ці загрози, банківська система України активізувала заходи з кіберзахисту, які включають інвестування в сучасні засоби безпеки, впровадження автоматизованих систем реагування на інциденти, регулярні навчання персоналу та оновлення політик інформаційної безпеки. Важливу роль відіграє також координація між державними органами, банками та міжнародними партнерами, яка забезпечує обмін інформацією про потенційні загрози, розробку стандартів безпеки та отримання технічної допомоги.

Крім запобігання кіберризикам, не менш важливим завданням є підтримка економіки в період післявоєнного відновлення. Банки мають стати рушійною силою економічної стабілізації, надаючи кредитну підтримку бізнесу, фінансуючи відновлення інфраструктури та сприяючи доступу до фінансових послуг для населення, особливо у регіонах, що постраждали найбільше[44].

Уряд, Національний банк України та міжнародні фінансові інституції розробляють програми сприяння кредитуванню та гарантування ризиків, спрямовані на активізацію банківської участі у післявоєнному відновленні. Це дозволяє поступово відновлювати фінансову довіру, стабілізувати платіжні механізми та підтримати економічну активність на локальному та національному рівнях.

Отже, у складних умовах війни і післявоєнного періоду особливу роль відіграє не лише фінансова стійкість банків, але й їх здатність адаптуватися до цифрових загроз, працювати в умовах логістичних обмежень та активно підтримувати економічну реінтеграцію постраждалих територій.

3.2. Державне регулювання та заходи щодо зміцнення фінансової стабільності

З метою сприяння відновленню економіки після масштабних потрясінь, український уряд у співпраці з міжнародними партнерами, зокрема Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та іншими фінансовими установами, впроваджує широкий спектр підтримуючих заходів. Серед них – фінансова допомога, реалізація програм кредитних гарантій, податкові пільги для бізнесу, інвестування у розвиток інфраструктури та розширення соціальних програм. Завдяки цим механізмам банківський сектор отримав можливість активізувати кредитування, що сприяє поживленню економічної активності, розширенню бізнесу та залученню інвестицій [44].

Одним із ключових пріоритетів банків залишається посилення системи ризик-менеджменту. З огляду на підвищену економічну невизначеність, фінансові установи впроваджують жорсткіші критерії оцінки позичальників і посилюють вимоги до заставного забезпечення. Такий підхід дозволяє зменшити рівень потенційних неповернень та підвищити фінансову надійність банківської системи загалом.

Підтримка з боку держави та Національного банку України сприяла збереженню стабільної ліквідності у банківському секторі навіть за умов воєнної економіки. Інструменти рефінансування, цільові програми допомоги та регуляторні ініціативи дозволили фінансовим установам своєчасно виконувати зобов'язання перед вкладниками та позичальниками. Особливо важливою є реструктуризація кредитів і відтермінування платежів для підприємств, які зазнали втрат внаслідок бойових дій – це знизило ризики масових дефолтів та дозволило зберегти операційну життєздатність бізнесу.

Незважаючи на загальну стійкість банківської системи, списання непрацюючих активів і формування резервів на покриття ймовірних втрат можуть виснажити капітальну базу окремих банків. У зв'язку з цим постає

необхідність залучення додаткового капіталу для дотримання нормативів достатності та збереження довіри інвесторів і клієнтів.

Військові дії істотно пришвидшили перехід банків до цифрових каналів обслуговування. Пандемія та війна стали каталізаторами глибокої трансформації банківського сервісу – мобільні застосунки, онлайн-кредитування, дистанційне відкриття рахунків стали звичними інструментами взаємодії клієнтів із банками. Цифрові технології дозволяють банкам охоплювати віддалені населені пункти, зменшувати витрати та підвищувати ефективність внутрішніх процесів.

У період повоєнного відновлення банківські установи можуть відігравати важливу соціальну та економічну роль. Виконуючи не лише фінансові, а й соціальні зобов'язання, банки мають змогу активно долучатися до процесів відбудови країни. Це може реалізовуватись через інвестиції в інфраструктурні проєкти, підтримку громадських ініціатив, фінансування програм із підвищення фінансової грамотності населення, а також розвиток доступних фінансових сервісів.

Ефективне відновлення банківського сектору можливе лише за умов тісної координації між усіма учасниками фінансового ринку. Спільні зусилля Національного банку України, уряду, міжнародних фінансових установ і самих банків здатні забезпечити стабільність галузі та сформувані передумови для сталого розвитку.

Ключові стратегічні кроки включають [45]:

1. Аналіз і оновлення кредитного портфеля. Фінансові установи мають переоцінити якість своїх активів, зосередившись на реструктуризації проблемних позик, наданні пільгових умов погашення або повному списанні безнадійних боргів. Це сприятиме зниженню системних ризиків.

2. Фокус на стратегічно важливі сектори. Пріоритет у фінансуванні має бути наданий галузям, що є критичними для життєдіяльності держави: охороні здоров'я, енергетиці, відновленню інфраструктури. Це підтримує не лише соціальну стабільність, а й відновлення економіки.

3. Прискорення цифрової трансформації. Сучасні банки повинні адаптувати свої сервіси до реалій воєнного та повоєнного часу. Йдеться про розвиток цифрових каналів обслуговування, таких як мобільні застосунки, онлайн-банкінг, безконтактні розрахунки. Прикладом є рішення «ПриватБанку» для ФОП, яке дозволяє приймати платежі через NFC, без фізичних POS-терміналів.

4. Зміцнення фінансової стійкості. Сектор має реагувати на сучасні виклики шляхом підвищення кіберзахисту, диверсифікації фінансування, а також нарощування капіталу для покриття потенційних збитків у разі кризи.

5. Розширення партнерства з державними та міжнародними структурами. Співпраця з донорами, державними органами та глобальними фінансовими інституціями дозволяє банкам брати участь у програмах підтримки, отримувати гарантії на кредити, а також оперативно обмінюватися інформацією про ризики та виклики.

Малий та середній бізнес один із найдинамічніших і найгнучкіших сегментів економіки. Саме підприємці, які швидко адаптуються до змін, мають потенціал наповнювати ринок новими товарами та послугами. За словами експерта, значна частина підприємців шукає фінансування для розширення діяльності, навіть якщо мають власні ресурси — з метою збереження оборотного капіталу. Це свідчить про потребу в підтримці кредитування МСБ як ключового чинника економічного зростання.

На сьогодні найбільший інтерес до отримання фінансування демонструють представники малого та середнього бізнесу, особливо з таких галузей, як аграрний сектор один із найвразливіших у період війни через труднощі зі збутом продукції, втрату активів унаслідок окупації та замінування територій. Також високий попит спостерігається серед підприємств легкої і важкої промисловості, а також виробників товарів і надавачів послуг.

Коли підприємці вирішують залучити кредит для розвитку бізнесу, вони керуються низкою чинників: відсотковими ставками, оперативністю

розгляду заявки, рівнем довіри до фінансової установи та обсягом необхідної документації.

Значну увагу бізнес також приділяє державним програмам підтримки, зокрема «Доступні кредити 5-7-9%», що реалізується Фондом розвитку підприємництва. У рамках цієї програми суб'єкти господарювання можуть отримати кошти на поповнення обігового капіталу, реалізацію інвестиційних проєктів, відновлення пошкодженої інфраструктури, підтримку аграрного сектору, а також на пролонгацію чинних кредитів.

UKRSIBBANK проводить свідому політику щодо етичного фінансування. Зокрема, банк не надає кредити компаніям, які виробляють енергію з вугілля, займаються тютюновим бізнесом чи сприяють вирубці лісів. Натомість, пріоритет отримують проєкти, що підтримують розвиток відновлюваної енергетики, енергоефективність, гідні умови праці тощо. Ця стратегія вже була відзначена ООН в Україні – зокрема, банк разом із Mastercard і платформою "Дія.Бізнес" отримав нагороду в категорії «Економічний розвиток» на конкурсі *Partnership for Sustainability Award 2023* за менторську програму "Фінансист".

На офіційному сайті НБУ опубліковано аналітичний матеріал про зростання обсягів кредитування корпоративного сектору. За даними Нацбанку, уже третій квартал поспіль спостерігається збільшення обсягів гривневих позик бізнесу на 2,9% за квартал та на 7,2% у річному вимірі. Частка субсидійованих кредитів у межах програми «5-7-9%» скорочується й становить близько третини валового портфеля, що свідчить про зростання інтересу бізнесу до ринкових продуктів.

Темпи приросту кредитування малого та середнього бізнесу прискорилися до 15,9% річних. Окрім цього, стрімко зростає обсяг чистих роздрібних кредитів, особливо завдяки розвитку карткових продуктів від провідних банків. Іпотечне кредитування також активізується завдяки державній програмі «єОселя» його частка зросла до 12,4% від загального роздрібного портфеля.

З іншого боку, жорсткі вимоги до оцінки позичальників (скоринг) дещо стримують зростання загального кредитного портфеля. Проте позитивна динаміка залучення депозитів свідчить про збереження довіри до банківської системи.

Попри складну економічну ситуацію, банківський сектор демонструє стійкість: активно розвиває безготівкові платежі, нарощує комісійні доходи та зберігає високий рівень прибутковості. Завдяки достатньому запасу капіталу, банки мають змогу не лише відповідати чинним регуляторним вимогам, але й адаптуватися до нових правил ЄС, які почнуть діяти з серпня зокрема, щодо структури капіталу та нормативів достатності.

Оновлена редакція програми «5-7-9%», яка набула чинності у квітні, передбачає наближення ставок до ринкових умов та зосередження підтримки саме на сегменті МСП. Усе це демонструє здатність економіки функціонувати навіть в умовах війни та створює передумови для відновлення.

Стабільність та розвиток банківського сектору в умовах війни мають ключове значення для загальної економічної безпеки України. Банки, уряд і міжнародні партнери мають діяти скоординовано, впроваджуючи заходи, які не лише збережуть фінансову систему, а й забезпечать її перехід до сталого та інноваційного розвитку.

Нижче компактна «дорожня карта» у форматі програми дій для стейкхолдерів банківської системи в умовах невизначеності. Вона ґрунтується на офіційних документах НБУ, Єврокомісії, МВФ та Світового банку і фокусується на швидкій стабілізації, зниженні кредитних втрат, підтримці ліквідності та відновленні довіри вкладників. Кожен блок має прив'язку до очікуваного ефекту й прикладів політик/програм, які вже застосовуються або рекомендовані регуляторами.

Координація фіскальної політики з монетарною та доступ до зовнішнього фінансування через Ukraine Facility і програми МВФ знижують премію за ризик і стабілізують очікування, що прямо покращує вартість фондування для банків і зменшує тиск на курс/інфляцію. Паралельно НБУ

через інструменти ліквідності та пруденційний нагляд підтримує платоспроможність системи, тоді як комунікації про захист вкладників і рамки гарантування депозитів відновлюють довіру населення.

Таблиця 3.2

Узагальнена програма

Стейкхолдер	Що робити (коротко)	Очікуваний ефект	Приклади / опора на політики
Уряд України	Тримати макростабільність (координація фіскальної/боргової політики), таргетовані стимули для банків і бізнесу, підтримка реструктуризацій	Менше NPL, кращий доступ до фінансування реального сектору	Ukraine Facility (багаторічна підтримка ЄС), програми держгарантій/пільг для МСП.
НБУ	Підтримка ліквідності, гнучка монетарна реакція на інфляцію/курс, пруденційний нагляд і буфери капіталу, захист вкладників	Стабільність платежів, довіра до депозитів, контроль ризиків	Звіти про фінстабільність, пруденційні вимоги, комунікації НБУ щодо захисту вкладників.
Міжнародні партнери	Технічна/фінансова допомога, спільні програми гарантування ризиків, інвестиції у відновлення	Зовнішній якір довіри, дешевший ресурс, швидше відновлення	Програма МВФ EFF; портфель Світового банку (PEACE, відновлення інфраструктури)
Банки	Активне управління портфелем (реструктуризації, робота з NPL), діджиталізація процесів і кіберстійкість, прозорість звітності	Менше втрат, вища операційна стійкість, повернення прибутковості	Практики з FSR НБУ; інвестиції у ризик-менеджмент/ІТ та звітність за кращими стандартами.

Джерело: побудовано автором на основі [14]

На мікрорівні банки скорочують кредитні втрати завдяки ранній діагностиці проблемних позичальників, таргетованим реструктуризаціям і посиленню ризик-процесів; цифровізація бек-офісу та кіберстійкість зменшують операційні ризики і витрати. Сукупно ці кроки формують «замкнений контур» стабілізації: зовнішні якірі + регуляторні буфери + внутрішня ефективність банків [14].

У кризових умовах пріоритетом є одночасне утримання макростабільності, захисту вкладників і кредитної підтримки економіки.

Міжнародні програми (ЄС, МВФ, Світовий банк) відіграють роль каталізаторів, але стійкий ефект досягається лише за умови узгоджених дій Уряду та НБУ і проактивного управління ризиками самими банками. Така архітектура заходів дає змогу обмежити зростання NPL, зберегти ліквідність, повернути довіру клієнтів і створити основу для післявоєнного відновлення.

3.3. Інноваційні технології та цифровізація банківської діяльності

Підвищення ефективності використання банківських ресурсів є постійно актуальним завданням, оскільки банківські установи змушені адаптуватися до динамічних змін у фінансовому середовищі. Це вимагає впровадження новітніх технологій, удосконалення бізнес-процесів і покращення якості обслуговування клієнтів. Раціональне управління ресурсами сприяє збереженню конкурентоспроможності та стабільності банку в умовах постійних змін. У контексті вивчення терміну «ефективне використання ресурсів» дослідники зосереджуються на комплексному аналізі таких чинників, як оптимальне використання капіталу, підвищення продуктивності активів, мінімізація витрат, зростання прибутковості та забезпечення фінансової стійкості установи. Хоча існують різні підходи до тлумачення поняття ефективності, єдиного визначення наразі не вироблено [1-3].

Сучасна банківська практика засвідчує, що ефективність формується на перетині стратегічного управління балансом (ALM), ризик-менеджменту та операційної досконалості. З одного боку, йдеться про підтримання оптимальної структури пасивів і активів, збалансованих за строками та дохідністю, а також про забезпечення ліквідності на рівні, що відповідає регуляторним вимогам і ринковій волатильності. З іншого боку — про постійне зниження собівартості банківських послуг через цифровізацію й автоматизацію фронт- та бек-офісних процесів, розвиток аналітики даних для

точнішого ціноутворення та скорингу, а також про вбудовані механізми контролю операційних ризиків. У центрі такої моделі перебувають ключові індикатори результативності: співвідношення витрат до доходів (cost-to-income), чиста процентна маржа, оборотність і дохідність активів, частка проблемної заборгованості та покриття резервами, показники ліквідності й капітальної адекватності. Їх системне відстеження у поєднанні з регулярним стрес-тестуванням дозволяє своєчасно коригувати політику фондування, кредитування та хеджування, запобігаючи деградації фінансових результатів у періоди шоків [1-3].

Важливою складовою підвищення ефективності є управління клієнтською цінністю протягом життєвого циклу: сегментація портфеля, персоналізація продуктів, розвиток омніканальних сервісів і програм лояльності, що підвищують утримання та частоту транзакцій при контрольованій вартості залучення. Доповнює це інституційна спроможність банку – зрілий комплаєнс, кіберстійкість, культура прийняття рішень на основі даних, а також інвестиції у людський капітал (підготовка ризик-аналітиків, продукт-менеджерів, фахівців із даних). У наукових дослідженнях для вимірювання ефективності дедалі частіше застосовують не лише класичні фінансові коефіцієнти, а й інструменти порівняльного аналізу продуктивності (DEA/SFA), збалансовану систему показників, Lean/Six Sigma підходи до усунення втрат у процесах, що дозволяє поєднати фінансові, операційні та клієнтські метрики в єдину керовану систему. Таким чином, ефективне використання банківських ресурсів постає як багатовимірна категорія, що охоплює стратегічні, тактичні й операційні рішення та забезпечує водночас стійкість, прибутковість і здатність до швидкої адаптації в умовах невизначеності [1-3].

Термін «ефективність діяльності банку» найчастіше пов'язують із результатами фінансової звітності, показниками продуктивності та рентабельності [1; 2].

Запровадження інноваційних рішень у банківській галузі є важливою умовою для підтримання відповідності сучасним вимогам ринку. Сфера банкінгу зазнала значної трансформації під впливом технологічного прогресу, тому установи змушені активно впроваджувати інновації, аби залишатися конкурентними. Нові технології дозволяють банкам покращити швидкість, надійність та ефективність використання власних ресурсів, що позитивно впливає на якість обслуговування клієнтів (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Інноваційні технології в банкінгу в умовах воєнного стану

Джерело: побудовано автором на основі [9]

Автоматизація банківських процесів за допомогою штучного інтелекту створює умови для зниження витрат на персонал та прийняття точніших управлінських рішень. Застосування інтелектуальних систем дає змогу:

- мінімізувати витрати на персонал шляхом автоматизації рутинних операцій і переорієнтації працівників на виконання більш складних завдань;
- значно прискорити обробку транзакцій і запитів, що підвищує рівень задоволеності клієнтів;
- зменшити ймовірність помилок і зловживань завдяки виявленню аномалій у великих масивах даних;
- покращити персоналізацію послуг за допомогою аналізу поведінки клієнтів та надання індивідуальних рекомендацій [8].

Усе це робить технології штучного інтелекту стратегічно важливим інструментом підвищення ефективності та конкурентної переваги банків.

Використання блокчейн-технологій у банківському секторі забезпечує додатковий рівень прозорості й безпеки фінансових операцій. Переваги цієї технології включають:

- застосування криптографічного захисту для забезпечення цілісності та конфіденційності транзакцій, що значно ускладнює несанкціоноване втручання;
- децентралізовану структуру, яка забезпечує відкритий доступ до інформації всім учасникам системи, підвищуючи довіру та контроль;
- можливість прямих операцій без посередників, що знижує витрати та фінансові ризики;
- цілодобовий доступ до проведення транзакцій, що підвищує оперативність і ефективність обслуговування;
- збереження незмінності історії операцій, що унеможливорює підробку або втрату даних.

Таким чином, блокчейн перетворюється на важливу складову забезпечення прозорості та надійності у сфері фінансів [4; 7-9].

Мобільні банківські сервіси значно підвищують зручність і доступність банкінгу для клієнтів, одночасно зменшуючи витрати на утримання фізичної інфраструктури. Основні переваги мобільного банкінгу:

- можливість здійснення фінансових операцій у будь-який момент часу й у будь-якому місці за допомогою мобільних застосунків чи веб-банкінгу;
- відсутність потреби в утриманні великих мереж відділень, що знижує витрати на оренду, персонал і технічне забезпечення;
- швидке впровадження змін у сервісах відповідно до потреб ринку й клієнтів;
- накопичення та аналіз даних про поведінку користувачів, що дозволяє пропонувати індивідуалізовані продукти та рекомендації.

Розвиток цифрових каналів обслуговування змінює уявлення про банкінг, роблячи його максимально орієнтованим на клієнта, технологічним та ефективним [6].

Open-банкінг це не лише технологічна концепція обміну фінансовими даними, а й нова інституційна архітектура взаємодії банків, фінтех-компаній та інших TPP-провайдерів на основі стандартизованих API, протоколів авторизації (OAuth 2.0/OpenID Connect) і вимог сильної клієнтської автентифікації (SCA). У європейському контексті її нормативними орієнтирами виступають PSD2/PSR і GDPR, а в ширшому принципі портативності даних і «data minimization». Для банку така модель означає перехід від «закритих» стеків до керованих даними платформи: частина сервісів виноситься назовні через партнерські інтеграції (AISP/PISP), що знижує CAPEX/OPEX на утримання роздутого IT-ландшафту й фронт-офісу, прискорює time-to-market продуктів і розширює канали продажів. Водночас зростають технічні та правові вимоги: потрібні наскрізні журнали доступів, контроль згоди клієнтів, механізми відгуку згоди в реальному часі, SLA з третіми сторонами та безперервний моніторинг продуктивності API. Уразливими місцями залишаються технологічні збої, ризики компрометації токенів доступу, фішинг, атаки на ланцюг постачання та витіки персональних даних, а також значні первинні інвестиції в API-шлюзи, системи управління ідентичностями та тестові «пісочниці» для партнерів [4; 9].

Інтернет речей (IoT) у банківництві відкриває нові вектори операційної ефективності та керування ризиками. Телеметрія з банкоматів і POS-терміналів, смарт-датчики в інкасаційних маршрутах, віддалений моніторинг відділень і дата-кімнат дають змогу перейти від реактивного до превентивного обслуговування: прогнозувати відмови, оптимізувати підвезення готівки, зменшувати простой та витрати на сервіс. Аналітика IoT-потоків у поєднанні з геоданими допомагає коригувати мережу присутності, визначати «гарячі точки» попиту й підсилювати сервіс там, де це економічно виправдано.

Разом із тим з'являються нові вимоги до кіберзахисту «edge»-пристроїв: сегментація мереж, жорстке керування прошивками, сертифікати пристроїв, а також шифрування телеметрії й автентифікація «пристрій-до-

хмари», аби не допустити використання IoT як трампліну для атак на ядро IT-інфраструктури [10].

У цифровому контурі кібербезпека стає бізнес-функцією першого порядку. Для банків це означає поєднання Zero Trust-підходу, багатофакторної автентифікації, EDR/XDR на робочих станціях, SIEM/SOAR для кореляції подій і автоматизованого реагування, а також регулярного червоного/блакитного «тімінгу», тестів на проникнення та навчання персоналу протидії соціальній інженерії. Пріоритет захист платіжних процесів, сховищ клієнтських даних і мобільних SDK від маніпуляцій, MITM-атак і вбудованого зловмисного коду. Додатково впроваджуються політики секрет-менеджменту, контроль привілейованих доступів (PAM), криптографія зі стійким керуванням ключами та безперервний моніторинг поведінкових аномалій клієнтів і пристроїв. Недотримання цих практик загрожує прямими збитками, регуляторними санкціями й втратою довіри найбільшого нематеріального активу банку [4; 8; 11].

Хмарні технології дають банкам еластичні потужності для аналітики, скорингу, антифроду й цифрових каналів, знімаючи обмеження власних ЦОД і скорочуючи час розгортання сервісів. Поєднання публічної, приватної та гібридної хмари дозволяє розміщувати чутливі компоненти ближче до «on-prem», а високонавантажені у публічній хмарі, балансуючи продуктивність і вимоги до локалізації даних. Критично важливими є моделі спільної відповідальності (shared responsibility), шифрування «на спокої» та «в транзиті», контроль доступів на рівні ролей і постійний аудит конфігурацій (CSPM), щоби запобігти помилкам налаштувань одній із найтипівіших причин витоків [4].

Голосова біометрія посилює контури автентифікації у контакт-центрах і мобільних застосунках, зменшуючи тривалість і вартість обслуговування та ризику соціальної інженерії. Технологія базується на аналізі унікальних спектрально-тембральних характеристик голосу, доповнюється детекторами «живості» (liveness) й антиспуфінговими механізмами проти підміни записом

або синтетичним голосом. Український досвід (зокрема впровадження в ПриватБанку) демонструє скорочення часу верифікації, зменшення навантаження на операторів і підвищення зручності для клієнтів за умови дотримання вимог до захисту біометричних даних, прозорих згод і можливості альтернативної автентифікації [11].

Сукупно ці інновації open-банкінг, IoT, кіберзахист, хмари й біометрія формують основу «операційної антихрупкості» банків у воєнних і поствоєнних умовах. Вони дозволяють одночасно знижувати витрати, підвищувати продуктивність і швидкість змін, посилювати безпеку, розширювати ринкову присутність і утримувати лояльність клієнтів. В умовах підвищеної невизначеності саме інноваційність і гнучкість стають ключовими факторами успіху: банки, що швидко комбінують платформені підходи, автоматизацію процесів і ризик-менеджмент нового покоління, забезпечують краще співвідношення «вартість–ризик–доходність» і зберігають конкурентні позиції навіть під час системних шоків [4; 8-11].

Висновки до розділу 3

У третьому розділі кваліфікаційної роботи визначено ключові напрями розвитку та удосконалення банківської системи України в умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки. Проведений аналіз показав, що подальша стійкість банківського сектору значною мірою залежить від здатності банків і регулятора своєчасно реагувати на макроекономічні виклики, адаптувати регуляторне середовище та забезпечувати баланс між фінансовою стабільністю й економічним зростанням.

Обґрунтовано, що серед основних викликів для банківської системи залишаються підвищені кредитні та операційні ризики, значна частка держави у банківському секторі, обмежений доступ окремих груп позичальників до фінансування, а також необхідність нарощування капіталу відповідно до нових регуляторних вимог Європейського Союзу. Водночас зазначені виклики створюють можливості для структурних змін, зокрема для

підвищення якості управління ризиками, удосконалення бізнес-моделей банків та розвитку конкурентного середовища.

У роботі доведено, що важливу роль у забезпеченні стабільності банківської системи відіграє державне регулювання та нагляд з боку Національного банку України. Подальша інтеграція європейських пруденційних стандартів, впровадження вимог щодо левериджу, регулярне стрес-тестування системно важливих банків і підвищення прозорості діяльності фінансових установ сприятимуть зміцненню довіри до банківського сектору та підвищенню його стійкості до можливих шоків.

Особливу увагу приділено перспективам розвитку кредитування, зокрема малого та середнього бізнесу, як одного з ключових чинників економічного відновлення. Обґрунтовано, що розширення доступу до банківських кредитів, удосконалення механізмів державних гарантій і зниження ризиків для банків можуть стимулювати інвестиційну активність та сприяти відновленню виробничого потенціалу країни. Водночас важливим напрямом розвитку залишається диверсифікація джерел доходів банків та зменшення їх залежності від операцій з державними цінними паперами.

Підкреслено також значення цифровізації та впровадження фінансових інновацій як одного з ключових драйверів розвитку банківської системи. Розвиток дистанційних каналів обслуговування, платіжних сервісів і фінтех-рішень підвищує операційну ефективність банків, розширює клієнтську базу та посилює конкурентоспроможність українського банківського сектору як на внутрішньому, так і на європейському фінансових ринках.

Отже, результати третього розділу свідчать, що банківська система України має достатній потенціал для подальшого розвитку та відіграватиме ключову роль у процесах післявоєнного відновлення економіки. Реалізація запропонованих напрямів удосконалення дозволить підвищити фінансову стійкість банків, активізувати кредитування реального сектору та забезпечити поступову інтеграцію національної банківської системи до європейського фінансового простору.

ВИСНОВКИ

Робота всебічно розкриває теоретико-методологічні засади, сучасний стан і напрями розвитку банківської системи України в умовах воєнної та макроекономічної невизначеності від сутності та структури дворівневої моделі до інноваційних трансформацій і регуляторних викликів.

Порівняння інституційного та інституційно-економічного підходів показує, що банківська система має розглядатися не лише як сукупність установ, а як цілісна архітектура правил, стимулів і обмежень, через яку реалізуються функції трансформації строків і ризиків, перерозподілу ресурсів і забезпечення платіжної безперервності.

Розмежування ролей між НБУ (емісія, нагляд, макропруденційна політика, платіжна інфраструктура) і комерційними банками (посередництво, кредитування, депозити, платежі) підвищує стійкість до шоків, зміцнює конкуренцію та покращує трансмісію монетарних сигналів. Однорівнева модель поступається за гнучкістю, інноваційністю і прозорістю.

Попри вплив війни, сектор зберігає операційну ефективність: активи та кредитування в річному вимірі зростають, частка NPL знижується, а прибутковість підтримується комбінацією процентних і комісійних доходів та помірним резервуванням. Домінування державних банків зберігається, але з ознаками поступової ринкової ребалансування.

Воєнні дії генерують комплексні ризики кредитні (деградація якості активів), ринкові (курсова волатильність, інфляція), операційні (пошкодження інфраструктури, логістика готівки), та кіберризики (фішинг, DDoS, програми-вимагачі). Сукупність цих загроз ставить на перший план безперервність операцій, кіберстійкість і наявність буферів капіталу/ліквідності.

Посилення ризик-орієнтованого нагляду, уніфікація з європейською методологією, гнучка процентна політика та інструменти ліквідності підтримують довіру й платоспроможність системи, хоч і обмежують кредитну експансію вразливих сегментів.

Зростання частки строкових депозитів населення у гривні, активізація МСП-кредитування та зміщення попиту бізнесу у бік несубсидованих позик свідчать про адаптацію економічних агентів до нової нормальності й поступове відновлення апетиту до інвестування.

Open banking, хмарні платформи, IoT-моніторинг мережевої інфраструктури, автоматизація скорингу та процесингу, а також інструменти кіберзахисту (включаючи багатофакторну аутентифікацію та голосову біометрію) стають ключовими драйверами ефективності, скорочення витрат і підвищення якості клієнтського досвіду.

Банкам необхідно поєднати гнучкий ALM, стрес-тестування під сценарії війни, централізоване управління даними (CDP/MDM) та ризик-культуру з фокусом на операційній безперервності, щоб зменшувати вартість ризику та підтримувати ROE в межах цільових коридорів.

Українська банківська система зберегла стійкість і здатність генерувати прибуток попри воєнну турбулентність. Сукупний чистий прибуток сектору у I кв. 2025 р. досяг ≈ 40 млрд грн, причому понад 65,7% результату забезпечили державні банки; водночас їхня частка в чистих активах стабілізувалась біля 53,3% і тримається на цьому рівні третій квартал поспіль, що свідчить про домінування держсектору та його роль «якоря» стабільності

На зрізі динаміки за останні роки бачимо майже чотириразове зростання чистого прибутку за 2024 р. (із 7,1 до ≈ 28 млрд грн), з утриманням високих показників рентабельності активів ($\approx 5,75\%$) і капіталу ($\approx 50\%$ на початок 2025 р.), що перевищують типові європейські рівні та підтверджують ефективність бізнес-моделей банків у стресових умовах

Якість кредитних портфелів пройшла через «пікове» погіршення в 2022-2023 рр.: частка NPL зросла до 38,1% на 01.01.2023 р., але вже на 01.01.2025 р. повернулась майже до довоєнного рівня $\approx 30,3\%$, а їхній абсолютний обсяг скоротився з 432,1 до 393,2 млрд грн. Це вказує на дієвість реструктуризацій, списань безнадійних боргів і посиленого нагляду НБУ.

Ефективність сектору зростає за умов узгодженості грошово-кредитної, фіскальної та структурної політики: підтримка макростабільності, гарантійні та компенсуючі програми для пріоритетних галузей, реформи судового захисту прав кредиторів і споживачів, а також міжнародна технічна та фінансова допомога.

У фазі відновлення банківський сектор має виступити мультиплікатором інвестицій через механізми спільного фінансування, сек'юритизацію портфелів, проєктне фінансування інфраструктури та розвиток капіталового ринку, що розширює довгострокову базу ресурсів і диверсифікує ризики.

Українська банківська система пройшла глибоку інституційну і технологічну трансформацію, що дозволяє їй підтримувати фінансову стабільність навіть за умов екзогенних шоків. Стратегічні пріоритети на середньострокову перспективу збереження макро- та фінстабільності, подальша гармонізація з європейськими стандартами нагляду, прискорення цифровізації та кіберстійкості, розбудова інструментів довгого фондування і поглиблення співпраці з міжнародними партнерами. За умови послідовної політики держави, активної ролі НБУ та відповідального корпоративного управління в банках сектор здатен стати рушієм повоєнного відновлення, інвестиційної активності й сталого економічного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азізова К.М. Управління активами і пасивами банку: сутність та методичні підходи. *Економічний простір*. 2020. № 108. С. 112–126.
2. Аксьонова Л., Мусаєв Е. Управління ліквідністю банку в сучасних умовах. *Економічний вісник ДВНЗ УДХТУ*. 2021. № 19. С. 65-70.
3. Бойко А.С. Фактори впливу на забезпечення банківської ліквідності в Україні. *Агросвіт*. 2022. № 11. с. 43-47.
4. Волкова В.В. Управління ліквідністю банку в умовах переходу до нових стандартів Базеля III. *Економіка і організація управління*. 2021. № 1 (29). С. 104–111.
5. Гайдак К.М., Люта О.В. Ліквідність банківської установи: її сутність та види. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної online конференції «Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України». Суми : СумДУ, 2019. С. 96-100.
6. Грушко В.І. Фінанси: підручник за ред. д.е.н., проф. В.І. Грушко. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 600 с.
7. Грошово-кредитна статистика НБУ: Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/datasetsectorfinancial#1ms>
8. Даньшанін Т.Р., Метлушко О.В. Управління ліквідністю та платоспроможністю комерційного банку в умовах фінансової кризи. *Приазовський економічний вісник*. 2022. № 5(05). С. 285-289.
9. Дзюблюк О., Рудан В. Аналіз ліквідності банківської системи України: монографія. Тернопіль «Вектор», 2019. 290 с.
10. Дроботя Я.А., Дорошенко О.О., Яременко А.С. Ризик ліквідності комерційного банку. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. 61.
11. Еркес О.Є. Нові нормативи ліквідності в системі ризик-орієнтованого нагляду за діяльністю банків України. *Економіка та суспільство*. 2019. № 20. С. 131–138.

12. Зверук Л.А., Руденко В.Ю. Система управління ліквідністю банківської установи. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2021. № 11. С. 394-401.
13. Катан Л.І., Марченко Ю.С. Управління ліквідністю комерційних банків. *Молодий вчений*. 2021. № 5 (45). С. 580-591.
14. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2024 : аналіт. доп. Київ : НБУ, 2024. URL: <https://bank.gov.ua>
15. Національний банк України. Фінансова стабільність: огляд ризиків та пруденційної політики : офіц. матеріали НБУ. Київ : НБУ, 2024-2025. URL: <https://bank.gov.ua>
16. Колеснік Я.В., Попов В.О. Аналіз ліквідності банківського сектору країни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. №22 (2). С. 28-31.
17. Косарева І.П., Крамська Д.О. Ліквідність банку: сутність та вплив основних факторів на діяльність банків. *Причорноморські економічні студії*. № 29. 2022. С. 99-103.
18. Криклій О.А., Москаленко А.О. Вплив невизначеності на ліквідність банківської систем. *Ефективна економіка*. 2020. № 11.
19. Кочетигова Т.В. Зарубіжний досвід управління ліквідністю банку *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2021. № 11. С. 709–712.
20. Лисьонкова Н.М., Єрмоленко О.А., Гармай І.Ю. Сутність та оцінка ліквідності банку. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 5 (16).
21. Литвинюк М.В., Демиденко В.І. Ліквідність банку та банківської системи як показник ефективності діяльності банку та її вплив на прибутковість комерційного банку. *Економіка та суспільство*. 2017. № 10. С. 631-635.
22. Малахова О.Л. Теоретичні засади банківської ліквідності та фактори, що її визначають. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. №6 (1).С. 217–223.
23. Наглядова статистика НБУ: Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>

24. Новікова Т.В., Антоненко О.І., Бауліна О.О. Управління ліквідністю банківської системи України: сучасний стан та проблеми. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2016. №2. С. 32-44.

25. Павленко Л.Д., Ткаченко А.П. Ризик-фактори ліквідності банку та методи їх оцінювання в умовах волатильності банківської системи України. *Ефективна економіка*. 2020. № 6.

26. Павленко О. П., Черношкур Я. Управління економічною категорією «ліквідність» та інструментарій її впливу на платоспроможність комерційних банків. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 21. С. 271-278.

27. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Національного Банку України від 23.03.2022. № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>

28. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Національного Банку України від 28.08.2001. №368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text37>

29. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Національного Банку України від 11.06.2018. №64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18/conv#n902>

30. Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR): Рішення Національного Банку України 15.02.2018 № 101-рш. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr101500-18#Text>

31. Прутська О.О., Візнюк В.Ю. Сучасний стан та проблеми ліквідності банківської системи України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2021. № 14. С. 846-848.

32. Путінцева Т.В. Сутність ліквідності комерційних банків. *Вісник університету банківської справи*. 2021. № 2-3. с. 73-80.

33. Плетенецька С.М. Фінансова безпека та фінансова діяльність підприємства в умовах війни. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку:*

матеріали VI. Міжнародної конференції. Київ: Університет "КРОК", 2024.

URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2024/paper/view/2495>

34. Сирветник-Царій В.В. Таксономічний аналіз як інструмент виявлення можливостей забезпечення розвитку ефективності управління економічним потенціалом підприємств торгівлі споживчої кооперації. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2022. № 9. С. 419–423.

35. Тисячна Ю.С. Управління активами і пасивами банку із застосуванням матричного підходу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2020. № 13. С. 548–552.

36. Федішин М.П. Технологія управління ліквідністю комерційних банків: теоретичний аспект. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. С. 840–846.

37. Христофорова О.Ф. Ліквідність банківської системи та практичні аспекти її забезпечення в сучасних умовах України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. № 36. С. 109–114.

38. Шептуха О.М., Волковенкова М.М., Коротка О.О. Управління ризиком ліквідності і платоспроможності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 17. С. 776–778.

39. Шийко В.І. Оцінювання управління ліквідністю банківських установ. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 12. С. 68–74.

40. Успенко В.І., Хіжняк О.С. Аналіз сучасного стану ліквідності банків України. *Молодий вчений*. 2016. № 1(1). С. 191–195.

41. Чуркіна І.Є., Продан Т.Я. Виклики ліквідності та платоспроможності українських банків в сучасних реаліях. *Академічні візії*. 2023. № 26. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/832>

42. Основні показники діяльності банків. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>

43. Показники банківської системи. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442

44. Штефан Л.Б., Мацедонська Н.В. Ключові тренди змін у розвитку банківської системи України у пост-кризовий період. *Ефективна економіка*. 2021. №8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/92.pdf

45. Федішин М.П., Жаворонок А.В., Ковальчук Н.О. Аналітична оцінка фінансової стійкості та стабільності банківської системи на основі індикаторів. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 6(74). URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/6_74_3_2019_ukr/12.pdf

46. Чумаченко О. Управління фінансовим станом підприємств у системі стратегічного менеджменту. *Вчені записки Університету "КРОК"*. 2024. №1(73). С. 54-65. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-73-54-65>.

47. International Monetary Fund. Ukraine Extended Fund Facility (EFF) : press releases & staff reports. Washington, DC: IMF, 2023-2025. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR>.

48. World Bank. Ukraine—Country Overview & Projects (PEACE, Recovery, Reconstruction) : official portal. Washington, DC : The World Bank, 2024–2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine>

ДОДАТКИ

Додаток А

**Ключові показники фінансової стійкості банківської системи України у
2022–2025 роках**

Показник	2022	2023	2024	I кв. 2025
Кількість платоспроможних банків, од.	67	63	61	60
Загальні активи, млрд грн	2 180	2 320	2 450	2 435
Регулятивний капітал, млрд грн	213	248	269	270
Норматив адекватності капіталу, %	18,1	17,2	16,4	16,0
Частка NPL, %	30,0	38,1	33,0	30,3
Чистий прибуток, млрд грн	7,1	18,0	28,0	40,0*
Рентабельність активів (ROA), %	4,3	7,9	5,75	6,1
Рентабельність капіталу (ROE), %	38,4	78,7	52,6	50,2

Порівняння функціонування банківської системи України

Критерій	Довоєнний період (до 2022 р.)	Воєнний період (2022–2025 рр.)
Макроекономічні умови	Відносна стабільність	Висока невизначеність, ризики
Кредитна активність	Активне корпоративне та роздрібне кредитування	Обмежене кредитування, фокус на МСП
Рівень NPL	Тенденція до зниження	Різке зростання у 2022–2023 рр., подальше скорочення
Прибутковість банків	Помірна, стабільна	Висока за рахунок ОВДП та процентних доходів
Капіталізація	Відповідала нормативам НБУ	Значний запас капіталу, перевищення норм ЄС
Роль держави	Помірна участь	Домінування державних банків
Регулювання	Стандартне банківське	Посилений нагляд, стрес-тестування
Цифровізація	Активний розвиток	Стратегічний пріоритет